

Michał Grudecki¹

**ZALETY I WADY KAR DŁUGOTERMINOWYCH –
ROZWAŻANIA W ZWIĄZKU Z USUNIĘCIEM KARY
25 LAT POZBAWIENIA WOLNOŚCI Z KODEKSU
KARNEGO**

**STRENGTHS AND DRAWBACKS OF LONG-TERM
PENALTIES – CONSIDERATIONS IN CONNECTION
WITH THE REMOVAL OF THE PENALTY
OF 25 YEARS' IMPRISONMENT FROM
THE PENAL CODE**

Otrzymano: 30.03.2023 Zaakceptowano: 22.08.2023 Opublikowano: 30.06.2023

DOI: 10.5604/01.3001.0053.8646

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

W 2022 r. do Sejmu trafiła kolejna próba obszernej nowelizacji Kodeksu karnego. Jedną z postulowanych zmian jest likwidacja kary 25 lat pozbawienia wolności i zastąpienie jej terminową karą pozbawienia wolności o wydłużonej górnej granicy z 15 do 30 lat. Projekt ten stanowi okazję do dokonania dogłębnej analizy kary 25 lat pozbawienia wolności ze szczególnym zwróceniem uwagi na jej zalety i wady. Jest to również szansa całościowej oceny kar długoterminowych z perspektywy funkcji kary kryminalnej oraz zasady proporcjonalności, co stanowi nowy element

¹ Dr Michał Grudecki, adiunkt w Instytucie Nauk Prawnych, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, e-mail: michal.grudecki@us.edu.pl, ORCID: 0000-0002-5185-3770.

w polskim piśmiennictwie z tego zakresu. Autor stawia hipotezę, zgodnie z którą ani pozostawienie kary 25 lat pozbawienia wolności, ani wydłużenie terminowej kary pozbawienia wolności do 30 lat nie jest rozwiązaniem prawidłowym z punktu widzenia funkcji i zasad prawa karnego. Następnie próbuje dowieść jej słuszności, korzystając z metod badawczych przyjętych w prawoznawstwie: formalno-dogmatycznej analizy przepisów prawa, a także krytycznego przeglądu literatury i orzecznictwa.

Przeprowadzone badania potwierdziły stawianą hipotezę. Zdaniem autora kary długoterminowe mogą być negatywnie oceniane z perspektywy konstytucyjnej zasady proporcjonalności. Zamiast głoszenia postulatów przewidujących zwiększenie punitowności prawa karnego przez wprowadzenie kar bardziej represyjnych warto rozważyć podjęcie działań wręcz przeciwnych, dążących do złagodzenia represji karnej i postawienia na skuteczną resocjalizację. Zdaniem autora artykuł może być przyczynkiem do dyskusji na temat zmian w polityce kryminalnej, przyczyniając się w ten sposób do rozwoju prawa karnego i prawa karnego wykonawczego.

Słowa kluczowe: prawo karne, kara kryminalna, kara 25 lat pozbawienia wolności, kara pozbawienia wolności, nowelizacja, punitowność

Abstract

In 2022, another attempt at a comprehensive amendment of the Penal Code was submitted to the Sejm. One of the changes proposed was the elimination of the penalty of 25 years' imprisonment and its replacement with a term prison sentence carrying an upper limit lengthened from 15 to 30 years. This draft is an opportunity to conduct an in-depth analysis of the sentence of 25 years' imprisonment, paying particular attention to its strengths and drawbacks. It also constitutes an opportunity for a comprehensive assessment of long-term incarceration from the perspective of the function of criminal punishment and the principle of proportionality, which is a new element in Polish literature in this field. The author hypothesises that neither retaining the penalty of 25 years' imprisonment nor extending the term to 30 years would be the correct solution from the point of view of the functions and principles of criminal law. He then strives to prove this hypothesis, using research methods adopted in jurisprudence: formal and dogmatic analysis of legal provisions, as well as a critical review of literature and judgements.

The research confirmed the hypothesis. In the author's opinion, long-term imprisonment may be negatively assessed from the perspective of the constitutional principle of proportionality. Instead of voicing demands for an increase in punitive criminal law through the introduction of more repressive penalties, it is worth considering taking steps in the opposite direction, aiming to alleviate penal repression and focus on effective resocialisation. According to the author, the article may contribute to the discussion on changes in criminal policy, thus furthering the development of criminal law and criminal enforcement law.

Keywords: criminal law, criminal punishment, penalty of 25 years imprisonment, term imprisonment, amendment, punitiveness

1. Wprowadzenie

Kara 25 lat pozbawienia wolności to sankcja, która od zawsze budzi duże emocje. Podlega krytyce za swoją surowość, eliminacyjny, a przez to mało humanitarny charakter, sprzeczność z ideą resocjalizacji² oraz brak elastyczności, który wynika z jej „punktowości”. Choć w polskim prawie karnym występuje od 1970 r., to od pewnego czasu można było zauważyć aktywne dążenie przedstawicieli władzy do wyrugowania jej z systemu prawa karnego. Pierwsze – ostatecznie nieudane – propozycje usunięcia tej kary miały miejsce na początku XXI w.³ Próba, która również skończyła się porażką, była – ostatecznie uznana przed podpisaniem przez Prezydenta za niezgodną z Konstytucją⁴ – ustawa z 13 czerwca 2019 r., na mocy której rolę kary 25 pozbawienia wolności miała niejako przejąć terminowa kara pozbawienia wolności o wydłużonej górnej granicy z 15 do 30 lat. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że przyczyną uznania powyższej ustawy za niezgodną z Konstytucją RP (art. 7 w zw. z art. 112) nie było usunięcie kary 25 lat pozbawienia wolności czy inne, przewidywane w Kodeksie karnym zmiany przepisów materialnych (w tym w zakresie katalogu kar), lecz naruszenia procedury legislacyjnej, związane z niezachowaniem właściwego

² J. Korecki, *Kara 25 lat pozbawienia wolności w Polsce*, Warszawa 1988, s. 17.

³ M. Melezini, *Wybrane problemy nowego podejścia do filozofii karania w świetle ustawy z 13 czerwca 2019 r.*, „Ius Novum” 2020, nr 2, s. 49-50.

⁴ Wyrok TK z 14.07.2020 r., Kp 1/19, LEX nr 3028994.

trybu, przewidzianego dla nowelizacji ustaw rangi kodeksu w rozdziale 4 działu II regulaminu Sejmu⁵.

Idea usunięcia kary 25 lat pozbawienia wolności i wydłużenia tzw. terminowej kary pozbawienia wolności powróciła w przygotowywanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości projekcie zmian w Kodeksie karnym⁶. Stała się zaś faktem dzięki art. 1 pkt 2 i 5 ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw⁷. Zmiana weszła w życie 1 października 2023 r.⁸ Od tego dnia w polskim systemie prawa karnego *sensu stricto* znajdują się wyłącznie dwie kary izolacyjne – kara pozbawienia wolności orzekana w wymiarze od miesiąca do 30 lat i kara dożywotniego pozbawienia wolności. Oczywiście pozostaje nadal w części wojskowej Kodeksu karnego kara aresztu wojskowego (art. 322 k.k.), która jest orzekana wyłącznie wobec żołnierzy. Niemniej można ją traktować jako rodzaj kary pozbawienia wolności, gdyż przepisy o jej wykonywaniu stosuje się odpowiednio (art. 322 § 1 k.k.).

Celem niniejszego artykułu jest udzielenie odpowiedzi na pytanie czy postulat usunięcia kary 25 lat pozbawienia wolności był słuszny oraz czy zastąpienie jej wydłużoną terminową karą pozbawienia wolności jest zabiegiem właściwym z punktu widzenia polityki kryminalnej i funkcji oraz zasad prawa karnego. Warto też spróbować postawić hipotezę, w świetle której ani pozostawienie kary 25 lat pozbawienia wolności, ani wydłużenie terminowej kary pozbawienia wolności do 30 lat nie jest rozwiązaniem prawidłowym z punktu widzenia wyżej wskazanych funkcji oraz zasad. Tak długoterminowa kara może nie wypełniać należycie funkcji prewencyjnej, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i ogólnym.

Nie można nie zwrócić uwagi na fakt, że prowadzenie rozważań na temat kary 25 lat pozbawienia wolności wiąże się z koniecznością przedstawienia zalet i wad kar długoterminowych – a w zasadzie najsurowszych – *in genere*. Stąd też uwagi czynione pod adresem kary 25 lat pozbawienia wolności w znacznej części będą adekwatne także odnośnie do kary dożywotniego pozbawienia wolności czy terminowych kar pozbawienia

⁵ *Ibidem*.

⁶ Biuro Komunikacji i Promocji Ministerstwa Sprawiedliwości, *Reforma Kodeksu karnego – bezpieczeństwo Polaków*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/reforma-kodeksu-karnego-bezpieczenstwo-dla-polakow>, dostęp: 15.02.2022.

⁷ Dz.U. z 2022 r. poz. 2600; dalej: nowela lipcowa.

⁸ Art. 5 ustawy z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 403).

wolności w najwyższym możliwym wymiarze (od 15 do 30 lat), a zadaniem niniejszej publikacji jest *de facto* przedstawienie zalet i wad kar najsurowszych.

Aby móc udzielić odpowiedzi na powyżej postawione pytanie i zwerfikować bądź sfalsyfikować hipotezę, niezbędnym jest opisanie przesłanek, przemawiających za orzeczeniem kary 25 lat pozbawienia wolności. Oczywistym jest wszakże to, że kara ta zawsze występowała alternatywnie z terminową karą pozbawienia wolności lub z nią i z karą dożywotniego pozbawienia wolności. W tym celu dokonany zostanie przegląd najnowszego orzecznictwa oraz literatury. Wykorzystane zostaną także materiały legislacyjne w celu przedstawienia argumentów zwolenników usunięcia kary 25 lat pozbawienia wolności.

2. Kara 25 lat pozbawienia wolności – istota i warunki orzekania

Kara 25 lat pozbawienia wolności pojawiła się jako kara zasadnicza w polskim systemie prawa z chwilą wejścia w życie Kodeksu karnego z 1969 r.⁹ Omawianą karę, zgodnie z art. 30 § 3 d.k.k., sąd mógł orzec za przestępstwo zagrożone karą śmierci oraz w innych wypadkach przewidzianych w ustawie. W obecnie obowiązującym Kodeksie karnym z 1997 r.¹⁰ kara 25 lat pozbawienia wolności weszła w skład katalogu kar jako odrębna sankcja od tzw. terminowej kary pozbawienia wolności (art. 32 pkt 4 k.k.). Możliwość jej orzeczenia została przewidziana wyłącznie w przypadku popełnienia kilkunastu najcięższych zbrodni¹¹.

W dawnym stanie prawnym, gdy nie występowała kara dożywotniego pozbawienia wolności, zaś kara śmierci stanowiła karę o charakterze wyjątkowym, zadaniem kary 25 lat pozbawienia wolności było ułatwienie orzekania sprawiedliwej sankcji w przypadku najcięższych przestępstw, gdy kara 15 lat pozbawienia wolności mogłaby zostać uznana za zbyt

⁹ Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94); dalej: d.k.k.

¹⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2021 r. poz. 2345, ze zm.); dalej: k.k.

¹¹ M. Melezini, *Wokół propozycji zmiany górnej granicy kary pozbawienia wolności oraz rezygnacji z kary 25 lat pozbawienia wolności*, „Ius Novum” 2022, nr 3, s. 10.

łagodną¹². Zastępowała ona niewystępującą w systemie prawa karnego PRL karę dożywotniego pozbawienia wolności, uznawaną za niezgodną z zasadami socjalistycznego humanizmu oraz sprzeczną z ideą resocjalizacji¹³. Kara 25 lat pozbawienia wolności miała więc zredukować częstotliwość orzekania kary śmierci, stąd R. Zawłocki nazywał ją *de lege praevia* „wentylem bezpieczeństwa”¹⁴. Biorąc pod uwagę fakt, że art. 30 § 2 d.k.k. określał karę śmierci jako karę zasadniczą o charakterze wyjątkowym, a art. 30 § 3 d.k.k. zezwalał na orzeczenie zamiast niej kary 25 lat pozbawienia wolności, można zaryzykować tezę, iż kara 25 lat pozbawienia wolności na gruncie Kodeksu karnego z 1969 r. również posiadała charakter wyjątkowy¹⁵.

W uzasadnieniu do obecnie obowiązującego Kodeksu karnego zwracano uwagę, że obecność kary 25 lat pozbawienia wolności powinna wpływać na rzadsze stosowanie kary dożywotniego pozbawienia wolności, będącej surogatem kary śmierci¹⁶. Motywem jej wprowadzenia była negatywna ocena dożywotniego pozbawienia wolności zarówno z humanitarnego, jak i praktycznego punktu widzenia¹⁷. Założenie, że człowiek ma spędzić w odosobnieniu całe życie wywoływało bowiem opór ze względu na zasadę humanitaryzmu¹⁸. Z tego powodu dożywotnie pozbawienie wolności często w praktyce zmieniano się w karę pozbawienia wolności terminową, gdyż istniała wszak możliwość warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbywania tej kary¹⁹. Dlatego kara 25 lat pozbawienia wolności jest

¹² L. Hochberg, *Zawołowane dożywocie*, „Nowe Prawo” 1956, nr 7-8, s. 158; J. Korecki, *op. cit.*, s. 17; Lachowski, *Zasady wymierzania kar 25 lat oraz dożywotniego pozbawienia wolności*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 29; M. Melezini, *Wokół...*, s. 8.

¹³ J. Lachowski, *Zmiany...*, s. 176.

¹⁴ K. Buchała, *Niektóre problemy wymiaru kar najsurowszych*, „Państwo i Prawo” 1976, nr 11, s. 42; R. Zawłocki, *Przeciw karze dożywotniego pozbawienia wolności w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1996, z. 2, s. 109; M. Melezini, *Wokół...*, s. 8.

¹⁵ Odmiennie J. Lachowski, *Zmiany...*, s. 178.

¹⁶ *Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami*, red. I. Fredrich-Michalska, B. Stachurska-Marcińczak, Warszawa 1997, s. 142; M. Melezini, *Wokół...*, s. 8-9.

¹⁷ J. Bednarzak, *W sprawie wymiaru kary za najbardziej groźne zabójstwa*, „Nowe Prawo” 1977, nr 5, s. 704; J. Lachowski, *Zmiany w zakresie kary 25 lat pozbawienia wolności na gruncie Kodeksu karnego z 1997 r. oraz próba ich oceny*, „Studia Iuridica” 2022, nr 93, s. 175; M. Melezini, *Wokół...*, s. 8.

¹⁸ M. Melezini, *Wokół...*, s. 8.

¹⁹ *Ibidem*.

też nazywana przez niektórych przedstawicieli doktryny „zawołowanym dożywociem” – substytutem kary dożywotniego pozbawienia wolności²⁰. Na gruncie Kodeksu karnego z 1997 r. omawiana kara również mogła być traktowana jako sankcja o charakterze wyjątkowym. Przemawiał za tym „sztywny charakter tej kary, który nie pozwalał dostosować jej do indywidualnych właściwości i warunków sprawcy”²¹.

Omawiana kara była niejako namiastką kary zasadniczej głównie dla sprawców, których stopień winy (limitowany np. młodym wiekiem) nie pozwalał na wymierzenie kary dożywotniego pozbawienia wolności, gdyż byłaby ona zbyt dolegliwa (art. 53 § 1 k.k.). Dla wielu sprawców, zwłaszcza starszych, równała się w zasadzie karze dożywotniego pozbawienia wolności²², zwłaszcza, że w piśmiennictwie podkreśla się²³, iż spełnia ona – J. Śliwowski dodaje nawet, że całkowicie²⁴ – funkcję tej kary. Zwracano też uwagę, że wykonywanie kary 25 lat pozbawienia wolności nie różni się zasadniczo w praktyce od wykonywania kary dożywotniego pozbawienia wolności²⁵. Omawiana kara spotykała się także, jak zauważa J. Lachowski, z niemalże identycznymi zarzutami, co kara dożywotniego pozbawienia wolności, o których będzie mowa dalej²⁶.

Dorobek orzecznicy pozwolił na wypracowanie przesłanek wymierzenia omawianej kary, co jest zjawiskiem bardzo korzystnym, gdyż ustawodawca nie pozostawił w tekście ustawy karnej żadnych wskazówek, co do orzeczenia kary 25 lat pozbawienia wolności. Ten brak ustawowych wskazówek krytycznie ocenia V. Konarska-Wrzošek²⁷. Karnistka ma rację i co więcej, argument ten odnosi się również do kary dożywotniego pozbawienia wolności, która pozostaje w katalogu kar jako kara najsurowsza. Znaczna dolegliwość tego typu kar uzasadnia ograniczenie dyskrecjonalnej

²⁰ J. Korecki, *op. cit.*, s. 16, 43. Por. też P. Stępnik, „Habit diabła” czyli o funkcjach i celach najdłuższych kar pozbawienia wolności polemicznie, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 27.

²¹ J. Lachowski, *Zmiany...*, s. 179.

²² Por. L. Hochberg, *op. cit.*, s. 159.

²³ M. Melezini, *Wokół...*, s. 10.

²⁴ J. Śliwowski, *Czasowe ramy kary pozbawienia wolności w projekcie kk. PRL na tle przepisów socjalistycznego prawa karnego*, „Państwo i Prawo” 1957, nr 1, s. 124.

²⁵ J. Zagórski, *Kara dożywotniego pozbawienia wolności – aspekty prawnokarne i penitencjarne*, „Państwo i Prawo” 2000, nr 10, s. 86.

²⁶ J. Lachowski, *Zasady...*, s. 29.

²⁷ V. Konarska-Wrzošek, *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w systemie polskiego prawa karnego i dyrektywy ich orzekania de lege lata i de lege ferenda*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 138.

władzy sędziego przez wskazanie w ustawie szczegółowych przesłanek ich wymierzenia. Czyniłoby to zadość zasadzie określoności kar – *nulla poena sine lege*.

W najnowszym orzecznictwie – oczywiście w oparciu o utrwaloną linię orzeczniczą – wskazywano, że kara 25 lat pozbawienia wolności mogła być wymierzona, gdy²⁸:

- a) sprawca popełnił zbrodnię o ogromnym ładunku społecznej szkodliwości²⁹;
- b) na sprawcy ciążył wysoki stopień winy³⁰;
- c) sprawca był wysoko zdemoralizowany i trudno byłoby go zresocjalizować³¹;
- d) okoliczności obciążające przeważają nad łagodzącymi albo łagodzących w ogóle brak³²;
- e) cele kary, zwłaszcza w zakresie prewencji generalnej i indywidualnej (w szczególności izolacji), nie mogły zostać zrealizowane za pomocą

²⁸ Podobny zestaw przesłanek opisuje M. Melezini, *Wokół...*, s. 11.

²⁹ Wyrok SA w Katowicach z 13.02.2019 r., II AKa 10/19, LEX nr 2637251; wyrok SA we Wrocławiu z 13.06.2018 r., II AKa 126/18, LEX nr 2522795; wyrok SA w Katowicach z 14.09.2017 r., II AKa 304/17, LEX nr 2414620; wyrok SA w Lublinie z 7.03.2017 r., II AKa 14/17, LEX nr 2279552; wyrok SA w Łodzi z 7.12.2016 r., II AKa 157/16, LEX nr 2278236; wyrok SA we Wrocławiu z 16.06.2016 r., II AKa 139/16, LEX nr 2073872; wyrok SA w Poznaniu z 25.11.2014 r., II AKa 198/14, LEX nr 1602965.

³⁰ Wyrok SA w Katowicach z 13.02.2019 r., II AKa 10/19, LEX nr 2637251; wyrok SA w Katowicach z 26.10.2018 r., II AKa 295/18, LEX nr 2664736; wyrok SA we Wrocławiu z 13.06.2018 r., II AKa 126/18, LEX nr 2522795; wyrok SA w Łodzi z 7.12.2016 r., II AKa 157/16, LEX nr 2278236; wyrok SA we Wrocławiu z 16.06.2016 r., II AKa 139/16, LEX nr 2073872; wyrok SA w Poznaniu z 25.11.2014 r., II AKa 198/14, LEX nr 1602965.

³¹ Wyrok SA w Katowicach z 13.02.2019 r., II AKa 10/19, LEX nr 2637251; wyrok SA w Krakowie z 30.12.2018 r., II AKa 170/18, LEX nr 2707536; wyrok SA w Warszawie z 17.10.2017 r., II AKa 191/17, LEX nr 2414657; wyrok SA w Katowicach z 14.09.2017 r., II AKa 304/17, LEX nr 2414620; wyrok SA w Gdańsku z 31.05.2017 r., II AKa 135/17, LEX nr 2383357; wyrok SA w Gdańsku z 2.03.2017 r., II AKa 16/17, LEX nr 2310586; wyrok SA we Wrocławiu z 16.06.2016 r., II AKa 139/16, LEX nr 2073872.

³² Wyrok SA w Katowicach z 13.02.2019 r., II AKa 10/19, LEX nr 2637251; wyrok SA w Katowicach z 26.10.2018 r., II AKa 295/18, LEX nr 2664736; wyrok SA we Wrocławiu z 13.06.2018 r., II AKa 126/18, LEX nr 2522795; wyrok SA w Gdańsku z 31.05.2017 r., II AKa 135/17, LEX nr 2383357; wyrok SA w Lublinie z 7.03.2017 r., II AKa 14/17, LEX nr 2279552; wyrok SA w Gdańsku z 2.03.2017 r., II AKa 16/17, LEX nr 2310586; wyrok SA w Łodzi z 7.12.2016 r., II AKa 157/16, LEX nr 2278236; wyrok SA we Wrocławiu z 16.06.2016 r., II AKa 139/16, LEX nr 2073872; wyrok SA w Poznaniu z 25.11.2014 r., II AKa 198/14, LEX nr 1602965.

terminowej kary pozbawienia wolności (najczęściej w najwyższym wymiarze – 15 lat)³³.

Warto też zastanowić się czy kara 25 lat pozbawienia wolności mogła być wymierzona nieletnim, warunkowo odpowiadającym karnie na mocy art. 10 § 2 k.k. Jak twierdzi M. Melezini, w doktrynie nie wykluczano takiej możliwości w wyjątkowych przypadkach³⁴. Nie jest to pogląd słuszny. Po pierwsze, eliminacyjny charakter tej kary stał w sprzeczności z wychowawczym oddziaływaniem, które powinno cechować sankcję orzecaną nieletniemu (art. 54 § 1 k.k.). Po drugie, sprzeciwiał się temu wprost art. 10 § 3 k.k., zakazujący orzeczenia nieletniemu kary przekraczającej 2/3 górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane sprawcy przestępstwo. Kara 25 lat pozbawienia wolności była karą „sztywną”, stąd też nie mogła podlegać zabiegowi wyliczenia 2/3 górnej granicy. Jako, że sankcja ta występowała zawsze alternatywnie z tzw. terminową karą pozbawienia wolności w najwyższym wymiarze (do 15 lat), to najsurowszą karą możliwą do orzeczenia wobec nieletniego była *de lege praevia* kara 10 lat pozbawienia wolności ($2/3 \cdot 15 = 10$). Po wejściu w życie noweli lipcowej, treść art. 10 § 3 k.k. ulega znacznej zmianie. Regulacja ta nie ma już zastosowania wobec nieletnich sprawców, którym przypisano sprawstwo czynu zagrożonego karą dożywotniego pozbawienia wolności. Biorąc pod uwagę ten fakt, jak również likwidację punktowej kary 25 lat pozbawienia wolności, granice odpowiedzialności nieletnich za najpoważniejsze zbrodnie znacznie się poszerzą – będzie im nawet za nie grozić kara pozbawienia wolności w maksymalnym wymiarze 30 lat.

Kara 25 lat pozbawienia wolności pełniła również ważną rolę w wymierzaniu kary łącznej³⁵. Zgodnie z art. 86 § 1a k.k., jeżeli suma orzeczonych kar pozbawienia wolności wynosiła 25 lat albo więcej, a chociażby jedna z podlegających łączeniu kar wynosiła nie mniej niż 10 lat, sąd mógł orzec karę łączną 25 lat pozbawienia wolności.

Podsumowując rozważania o istocie kary 25 lat pozbawienia wolności, należy zwrócić uwagę, że do momentu jej uchylenia omawiana kara

³³ Wyrok SA w Katowicach z 13.02.2019 r., II AKa 10/19, LEX nr 2637251; wyrok SA w Krakowie z 30.12.2018 r., II AKa 170/18, LEX nr 2707536; wyrok SA w Katowicach z 26.10.2018 r., II AKa 295/18, LEX nr 2664736; wyrok SA w Lublinie z 7.03.2017 r., II AKa 14/17, LEX nr 2279552; wyrok SA w Łodzi z 7.12.2016 r., II AKa 157/16, LEX nr 2278236; wyrok SA w Poznaniu z 25.11.2014 r., II AKa 198/14, LEX nr 1602965.

³⁴ M. Melezini, *Wokół...*, s. 13-14.

³⁵ Tak też M. Melezini, *Wokół...*, s. 9-10.

stanowiła środek prawnokarnej reakcji na najpoważniejsze zbrodnie, których sprawca zasługiwał na surową – w zasadzie eliminującą karę, lecz nie w postaci dożywotniego pozbawienia wolności, będącego *de lege praevia* karą najsurowszą. *De facto* pełniła więc to samo zadanie, co kiedyś, gdy stanowiła alternatywę wobec kary śmierci. Wypracowane przez orzecznictwo surowe przesłanki orzekania powodowały, że mogła zostać zastosowana wyłącznie w przypadkach czynów o bardzo wysokim stopniu społecznej szkodliwości, popełnianych przez sprawców niepoprawnych, co do których stwierdzono złą prognozę kryminologiczną, przy jednoczesnym ryzyku popełniania dalszych czynów zabronionych przeciwko istotnym dobrom chronionym prawem. Karę tę stosowano w przypadkach, w których najwyższa kara terminowa, tj. 15 lat pozbawienia wolności nie spełniałaby funkcji kary, a społeczne poczucie sprawiedliwości wymagało surowego ukarania sprawcy zbrodni. Należy zatem przyznać rację M. Melezini, zdaniem której, choć Kodeks karny z 1997 r. nie przydawał karze 25 lat pozbawienia wolności charakteru kary wyjątkowej, to dzięki dorobkowi orzecznictwa cechę taką nabyła³⁶.

3. Kara 25 lat pozbawienia wolności – zalety z perspektywy funkcji prewencji generalnej

Prima facie głównym celem kary 25 lat pozbawienia wolności – analogicznie jak w przypadku kary dożywotniego pozbawienia wolności – była prewencja generalna – w formie odstraszenia. Pogląd, w świetle którego groźba surowej kary stanowi skuteczne narzędzie motywujące członków społeczeństwa do powstrzymywania się od podejmowania zachowań zabronionych i tym samym kształtuje postawy prospołeczne, głosili reprezentanci szkoły klasycznej i neoklasycznej prawa karnego³⁷. W myśl tej teorii kara powinna wywołać w psychice zbiorowej powstrzymujący od dokonywania czynów zabronionych impuls³⁸. Potencjalny przestępca, będąc świadomym zagrożenia karą i jej dolegliwością, powinien zaniechać

³⁶ M. Melezini, *Wokół...*, s. 10-11. Tak też inni karniści opisywani przez cytowaną autorkę.

³⁷ Zob. przykładowo E. Krzymuski, *System prawa karnego ze stanowiska nauki i trzech kodeksów, obowiązujących w Polsce*, Kraków 1921, s. 184; S. Glaser, *O mocy obowiązującej ustawy karnej pod względem czasu*, Lublin 1921, s. 23.

³⁸ W. Makowski, *Podstawy filozofii prawa karnego, t. 1*, Warszawa 1917, s. 406.

swojego złego zamiaru oraz zachowywać się w sposób zgodny z oczekiwaniami społeczności³⁹.

Zaletą kary 25 lat pozbawienia wolności – podobnie, jak w przypadku kary dożywotniego pozbawienia wolności oraz innych kar długoterminowych – może być jej zdolność do odstraszenia od popełniania szczególnie poważnych przestępstw. Podkreślić trzeba, że zaleta ta uwidacznia się zwłaszcza przy przestępstwach popełnianych z zamiarem przemyślanym, np. przy tzw. zbrodniach fakturowych (art. 277a k.k.). Wydaje się, że sprawca rozważający popełnienie tego typu przestępstwa, będzie w szczególności brał pod uwagę bilans zysków i strat, które może ponieść w wyniku swojego czynu⁴⁰. Większe ustawowe zagrożenie karą zwiększa koszty podjęcia zachowania przestępnego i tym samym zmniejsza ekonomiczną opłacalność sprzecznego z normą sankcjonowaną postępowania⁴¹.

4. Zalety kary 25 lat pozbawienia wolności z perspektywy funkcji prewencji indywidualnej i funkcji sprawiedliwościowej

Zdaniem R. Zawłockiego kara 25 lat pozbawienia wolności nie posiadała wad dożywotniego pozbawienia wolności i dobrze realizowała funkcję izolacyjną, będąc najlepszą sankcją grożącą za najcięższe przestępstwa⁴². W piśmiennictwie zwracano uwagę, że nie znaleziono do tej pory środka, który skuteczniej by ją zastąpił⁴³. Dzięki karom długoterminowym skazani po wyjściu na wolność mają za sobą swoje najlepsze dla przestępczej działalności lata i dlatego też nie zagrażają więcej dobrom prawnym – przerywają one działalność przestępczą⁴⁴. Według P. Stępniaka w ten naturalny i najbardziej skuteczny sposób umożliwiają resocjalizację⁴⁵. Kary długoterminowe orzekane są wobec sprawców najpoważniejszych przestępstw, powodujących istotne zagrożenie, stanowiąc reakcję społeczną w postaci

³⁹ W. Mandrysz, *Skazany... na marginalizację! Negatywne skutki odbywania kary pozbawienia wolności*, w: *Peryferie społeczne w teorii i badaniach empirycznych*, red. K. Wódz, D. Nowacka-Kapuścik, G. Libor, Katowice 2016, s. 160.

⁴⁰ M. Grudecki, *Kilka słów o racjonalnym przestępcy w świetle wybranych nowelizacji Kodeksu karnego z lat 2015-2017*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2018, nr 1, s. 209.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 120.

⁴³ Por. J. Korecki, *op. cit.*, s. 195.

⁴⁴ J. Korecki, *op. cit.*, s. 64; P. Stępnia, *op. cit.*, s. 29.

⁴⁵ P. Stępnia, *op. cit.*, s. 29.

chęci odizolowania tego groźnego sprawcy od dóbr prawnych, w czym zawiera się też pewna doza odwetu, a nie troski o jego resocjalizację⁴⁶.

Odstraszenie jest również elementem prewencji indywidualnej – jeżeli jednostka doświadczy surowej kary, odczuje jej dolegliwość, to będzie odczuwać obawę przed jej ponownym zastosowaniem w razie popełnienia przestępstwa⁴⁷. Osobiste odczucie kary urealnia potencjalnemu sprawcy jej groźbę.

Kara 25 lat pozbawienia wolności realizowała ponadto w największym – poza karą dożywotniego pozbawienia wolności – stopniu funkcję izolacyjną, wręcz eliminacyjną, pozbawiając skazanych możliwości dalszego popełniania przestępstw w społeczeństwie otwartym⁴⁸. Dzięki temu nie stanowili oni zagrożenia dla dóbr prawnych i to przez bardzo długi czas, co ma w założeniu pozytywnie wpływać na zmniejszenie przestępczości⁴⁹.

Można również spotkać się z poglądem o wychowawczym charakterze kary 25 lat pozbawienia wolności⁵⁰. Zdaniem J. Bednarzaka, nie tylko kary łagodne są środkami wychowawczymi, gdyż „względy wychowawcze w konkretnym wypadku mogą skłaniać do orzeczenia jako wychowawczej właśnie kary surowszej”⁵¹.

Nie sposób również nie zwrócić uwagi na element sprawiedliwościowy omawianej kary, która może być traktowana jako słuszna sankcja orzekana wobec sprawców najpoważniejszych zbrodni. Jest to wszak sankcja zawierająca proporcjonalną w stosunku do popełnionego czynu dolegliwość dla sprawcy, będąca odpowiedzią społeczeństwa na przestępstwo, które stanowi naruszenie interesów jego członków⁵². Kara powinna być zgodna

⁴⁶ H. Machel, *Sens i bezsens długotrwałej izolacji więziennej – opracowanie poświęcone karze 25 lat pozbawienia wolności oraz karze dożywotniego pozbawienia wolności*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 11; L. Wilk, *Kara dożywotniego pozbawienia wolności i problemy jej łagodzenia*, „Państwo i Prawo” 1998, nr 6, s. 21; *Nowe...*, s. 142.

⁴⁷ B. Szamota-Saeki, *Odstraszające działanie kary na sprawcę przestępstwa w świetle badań empirycznych*, „Archiwum Kryminologii” 1995, t. XXI, s. 8.

⁴⁸ W. Mandrysz, *op. cit.*, s. 160.

⁴⁹ *Ibidem*; H. Wantuła, *Abolicjonizm więzień – podejście racjonalne i humanistyczne*, Kraków 1997, s. 30.

⁵⁰ Tak J. Bednarzak, *Decydująca rola dyrektywy stopnia społecznego niebezpieczeństwa czynu w sądowym wymiarze kary*, „Nowe Prawo” 1974, nr 10, s. 1286.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² J. Makarewicz, *Prawo karne ogólne*, Kraków 1914, s. 239-240.

ze społecznym poczuciem sprawiedliwości – za łagodna grozi wywołaniem poczucia bezkarności i stanowi zachętę do bagatelizowania prawa⁵³.

Podsumowując ten fragment rozważań, należy stwierdzić, że izolacyjny, a w zasadzie wręcz eliminacyjny charakter kary 25 lat pozbawienia wolności byłby – tak samo, jak w przypadku pozostałych kar długoterminowych – jej zaletą pod warunkiem jednoczesnego uznania doniosłości tego elementu prewencji indywidualnej w realizacji tej funkcji. Może się również wydawać, że omawiana kara pełni istotną rolę w zakresie leczenia, stanowiącego składową funkcji prewencyjnej szczególnej. Osoby, które popełniły zbrodnię o znacznym stopniu społecznej szkodliwości, często cierpią na różnego rodzaju zaburzenia psychiczne (np. w zakresie potrzeb seksualnych) i wymagają podjęcia stosownej terapii, która pozwoli im – w przypadku odbycia kary bądź warunkowego przedterminowego zwolnienia – nie stanowić więcej zagrożenia dla społeczeństwa w związku ze stanem zdrowia.

Surowość omawianej sankcji jest natomiast atutem gdy chodzi o realizację funkcji sprawiedliwościowej kary. Polskie społeczeństwo jest generalnie dość punitywne⁵⁴ i domaga się wymierzania dolegliwych kar wobec sprawców przestępstw, zwłaszcza tych najpoważniejszych. Warto w tym miejscu wskazać na wciąż utrzymujące się znaczne poparcie Polaków dla kary śmierci⁵⁵. Orzeczenie surowej kary, a taką jest kara 25 lat pozbawienia wolności, stanowi w pewnym stopniu wyraz sprawiedliwości wobec ofiar szczególnie ciężkich przestępstw, takich jak zabójstwo, zgwałcenie w typie kwalifikowanym czy rozbój w typie kwalifikowanym. Jej wykonywanie to zadośćuczynienie ze strony sprawcy wobec społeczeństwa. Sprawca bowiem tak znacząco wystąpił swym czynem przeciwko panującym w społeczeństwie regułom, że musi ponieść dotkliwe tego konsekwencje.

⁵³ I. Niewiadomska, S. Fel, *Realizacja zasady sprawiedliwości w karaniu przestępców*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2016, nr 3, s. 62-63.

⁵⁴ K. Doroszevska, *Punitywność a populizm penalny – rola emocji w procesie legislacyjnym*, „Eryda” 2017, nr 2, s. 191.

⁵⁵ J. Doroszczak, *Kara główna i kara dożywotniego pozbawienia wolności jako jej alternatywa, a prawo do ochrony życia – rozważania dialektyczne na przykładzie prawa polskiego i systemów prawnych innych państw*, (maszynopis rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem M. Borskiego), Wyższa Szkoła Humanitas, Sosnowiec 2022, s. 176-179.

5. Kara 25 lat pozbawienia wolności – wady z perspektywy funkcji prewencji generalnej

Odstraszanie jest przez wielu uznawane za nieskuteczną metodę zapobiegania popełnianiu przestępstw ze względu na przyzwyczajenie się społeczeństwa do surowych kar czy niezdolność do odczuwania strachu przez niektóre jednostki, jak: psychicznie chore, wykazujące skłonności psychopatyczne czy socjopatyczne, uzależnione od alkoholu bądź będące przestępcami „zawodowymi”⁵⁶. Warto bowiem zwrócić uwagę, że zdrowi członkowie społeczeństwa nie popełniają wysoce społecznie szkodliwych przestępstw z powodu lęku przed karą, lecz z powodu akceptacji panujących norm moralnych i społecznych⁵⁷. Zagrożenie sankcją nie ma zatem decydującego wpływu na procesy motywacyjne sprawcy⁵⁸.

Zwraca się uwagę, że surowe kary nie są idealnym narzędziem do zwalczania patologii społecznych⁵⁹. Takim odstraszającym instrumentem nie była nawet kara śmierci, a co dopiero łagodniejsza kara 25 lat pozbawienia wolności⁶⁰. Już C. Beccaria zauważa, że pewność i szybkość umiarkowanego ukarania jest skuteczniejszym narzędziem odstraszania przed popełnianiem przestępstw niż surowość kar, która może skłaniać do popełniania kolejnych czynów zabronionych, często celem uniknięcia tej surowej kary⁶¹. Tak też konkluduje R. Zawłocki, pisząc, że skuteczne ściganie i nieuchronne karanie sprawców przestępstw jest lepszym sposobem odstraszania społeczeństwa od popełniania czynów zabronionych niż bardzo surowe kary⁶². Dodatkowo, jak wskazuje J. Lachowski, sąd wymierzając karę 25 lat pozbawienia wolności nie powinien kierować się prewencją ogólną w postaci odstraszania, gdyż jest to cel kary związany z osobą sprawcy, co stoi w sprzeczności z zasadą humanitaryzmu⁶³.

⁵⁶ J. Leszczyński, *Z problematyki prewencji ogólnej*, „Palestra” 1974, nr 11, s. 90-91.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 91.

⁵⁸ R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 114.

⁵⁹ J. Leszczyński, *op. cit.*, s. 91.

⁶⁰ Por. R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 114.

⁶¹ C. Beccaria, *O przestępstwach i karach*, tł. E. S. Rappaport, Warszawa 1959, s. 94-95. Zob. też T. Szymanowski, *Nowelizacja prawa karnego po 1998 r. a represyjność polityki karnej w Polsce*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 174; W. Mandrysz, *op. cit.*, s. 160.

⁶² R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 114. Krytycznie na temat odstraszającej mocy kar pisze również J. Lachowski, *Zmiany...*, s. 185.

⁶³ J. Lachowski, *Zasady...*, s. 31.

Zdaje się, że można przyznać rację tym, którzy nie przywiązują dużej wagi do odstraszenia jako istotnego elementu prewencji generalnej. Jeżeli surowość kar zniechęcałaby do popełniania przestępstw, to już dawno społeczeństwa powinny przestać borykać się z zabójstwami, zgwałceniami, rozbojami czy nawet mniej społecznie niebezpiecznym, lecz równie poważnym problemem pijanych kierowców. Tak jednak nie jest, gdyż nie każdy przestępca kalkuluje, analizując szczegółowo bilans zysków i strat, które mogą płynąć z popełnienia przez niego czynu zabronionego, nawet zagrożonego najsurowszymi karami. Niektórych przestępców cechuje wszak zachwiany świat wartości⁶⁴. Trudno od nich wymagać, by w swoim postępowaniu kierowali się lękiem przed poniesieniem surowej kary. W tego typu przypadkach aktualizuje się prawda głoszona już przez C. Beccarię, że szybkość wykrywania przestępstw i skuteczność ścigania ich sprawców dużo bardziej zniechęca do wkraczania na przestępną ścieżkę.

6. Kara 25 lat pozbawienia wolności – wady z punktu widzenia funkcji prewencji indywidualnej

Surowe kary pozbawienia wolności nie są również najskuteczniejszym narzędziem odstraszenia w ramach prewencji indywidualnej. Jak zauważa B. Szamota-Saeki, wydłużenie izolacji nie zwiększa odstraszałej skuteczności kary, lecz wzmaga negatywne skutki uboczne osadzenia w zakładzie karnym⁶⁵. Osoba niepodatna na zabiegi resocjalizacyjne stosowane przez 15 lat, nie ulegnie raczej pozytywnym zmianom po upływie dalszego czasu odbywania kary⁶⁶. Zaaprobować też należy wyrażone niemal 70 lat temu stanowisko K. Koźniewskiego, który zwrócił uwagę, że jeżeli istnieje obawa powtórnego popełnienia czynu o znacznym stopniu społecznego niebezpieczeństwa przez sprawcę, który odbył karę 15 lat pozbawienia wolności, to należy otoczyć go opieką lekarską, a nie dłużej karać przez izolację w zakładzie karnym⁶⁷. Nieskuteczność zabiegów resocjalizacyjnych dokonywanych przez 15 lat może świadczyć też o nieskuteczności systemu penitencjarnego. Kara 25 lat pozbawienia wolności przypomina bardziej środek zabezpieczający niż karę, podobnie jak kara dożywotniego

⁶⁴ Tak M. Szczepaniec, *Teoria ekonomiczna w prawie karnym*, Warszawa 2012, s. 209.

⁶⁵ B. Szamota-Saeki, *op. cit.*, s. 38.

⁶⁶ M. Melezini, *Wokół...*, s. 10.

⁶⁷ K. Koźniewski, *Rozmyślenia nad projektem K.K.*, „Prawo i Życie” 1956, nr 9, s. 2.

pozbawienia wolności⁶⁸. Pełnią one rolę, jak pisze H. Machel, przechowalni odrzutu społecznego⁶⁹. Długotrwała izolacja, ani tym bardziej opresja fizyczna czy moralna nie mogą stanowić głównego celu kary (nim powinna być resocjalizacja) i często zresztą nie stanowi, biorąc pod uwagę możliwość warunkowego przedterminowego zwolnienia – w przypadku omawianej kary po odbyciu co najmniej 15 lat (art. 78 § 3 k.k.)⁷⁰. Co więcej, tylko nieliczni spośród sprawców godzących w najcenniejsze dobra prawne stwarzają zagrożenie powtórzenia swojego czynu w przyszłości⁷¹. Tak długi okres kary jak 25 lat pozbawienia wolności, połączony z późniejszym 10-letnim okresem wymaganym do zatarcia skazania, nie jest zresztą zwykłym zabezpieczeniem dóbr społecznych przed niebezpiecznym sprawcą, lecz odsunięciem go od społeczeństwa, niejakim wyrzuceniem jednostki na margines, przedmiotowym traktowaniem człowieka, a więc działaniem sprzecznym z zasadą humanitaryzmu⁷². Tak zresztą pisze P. Stępiak, zadając pytanie: „po co poprawiać społecznie przestępcę, który od społeczeństwa ma być trwale odizolowany”⁷³.

Z drugiej strony warto zauważyć, że sprawca zresocjalizowany przestaje być niebezpieczny dla dóbr społecznych, a ten, który jest wyłącznie długotrwanie izolowany może pozostać niebezpiecznym⁷⁴. W końcu przecież jego izolacja się skończy i wróci do społeczeństwa – być może jeszcze w gorszym stanie niż przed trafieniem do zakładu karnego. Jak sugeruje R. Zawłocki, sprawca pozbawiony wolności powyżej 15 lat jest już stracony dla

⁶⁸ R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 107; V. Konarska-Wrzosek, *op. cit.*, s. 139-140; P. Góralski, *Problem racjonalnej sankcji za zabójstwo kwalifikowane w polskim prawie karnym*, „Przeгляд Prawa i Administracji” 2020, nr CXX/2, s. 49.

⁶⁹ H. Machel, *op. cit.*, s. 9.

⁷⁰ Por. podobnie R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 113, 115; D. Sarzała, *Resocjalizacyjny wymiar kary pozbawienia wolności*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 151.

⁷¹ V. Konarska-Wrzosek, *op. cit.*, s. 139-144.

⁷² Por. R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 112; J. Korecki, *op. cit.*, s. 200; J. Warylewski, *Długoterminowe kary pozbawienia wolności – przyczynek do analizy statystycznej, jurystycznej i kryminologicznej*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 183.

⁷³ P. Stępiak, *op. cit.*, s. 24.

⁷⁴ Por. J. Korecki, *op. cit.*, s. 62; R. Opora, *Teoretyczne perspektywy podejścia do przestępców w kontekście długoterminowej izolacji więziennej*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 43; S. Paweła, *Tendencje i dylematy polityki karania sprawców przestępstw o wysokiej społecznej szkodliwości*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 19-20; D. Sarzała, *op. cit.*, s. 169.

społeczeństwa⁷⁵. Im dłuższe pozbawienie wolności, tym mniejsza perspektywa na readaptację społeczną osadzonego po wyjściu z więzienia⁷⁶. Brak związków ze światem uniemożliwia późniejsze odnalezienie się w nim⁷⁷. Jak zauważa A. Pędziszczak, długotrwałe osadzenie w zakładzie karnym jest źródłem procesu społecznej deformacji więźnia m.in. ze względu na zanik poczucia odpowiedzialności za kierowanie własnym życiem⁷⁸. A przecież kara nie może tworzyć przepaści między skazanym a społeczeństwem, lecz most nad tą przepaścią⁷⁹.

Przyczynę „straty” skazanego dla społeczeństwa – społecznej marginalizacji i degradacji⁸⁰ – stanowi m.in. adaptacja osadzonego do specyficznego sposobu życia w więzieniu. Długi pobyt w zakładzie karnym sprzyja rozwojowi negatywnego, opozycyjnego względem resocjalizacji zjawiska zwanego prizonizacją, czyli przystosowaniem więziennym, a więc stworzeniem swego rodzaju drugiego życia⁸¹. Ten rodzaj więziennej socjalizacji grozi demoralizacją więźniów, zniekształceniem ich osobowości (np. zmniejszeniem poczucia odpowiedzialności za kierowanie własnym życiem, spadkiem sprawności intelektualnej, zmniejszeniem poczucia rzeczywistości), a tym samym ryzykiem opuszczenia zakładów karnych przez jednostki

⁷⁵ R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 118. Bardzo podobnie V. Konarska-Wrzošek, *op. cit.*, s. 137-138.

⁷⁶ H. Machel, *op. cit.*, s. 12; J. Warylewski, *op. cit.*, s. 183; V. Konarska-Wrzošek, *op. cit.*, s. 144.

⁷⁷ J. Warylewski, *op. cit.*, s. 183; D. Sarzała, *op. cit.*, s. 162; A. Kacprzak, *Kara pozbawienia wolności i jej (dys)funkcjonalność. Krytyka polskiej polityki karnej i resocjalizacyjnej*, „Władza Sądzenia” 2016, nr 10, s. 122-123.

⁷⁸ A. Pędziszczak, *Program postępowania ze skazanymi na karę dożywotniego pozbawienia wolności i kary długoterminowe*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 277. O negatywnych efektach kar pozbawienia wolności pisze także W. Mandrysz, *op. cit.*, s. 163-164.

⁷⁹ D. Sarzała, *op. cit.*, s. 151-152.

⁸⁰ J. Rejman, *Oceny skazanych w wykonywaniu kar długoterminowych*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 300.

⁸¹ S. Małek, *Prizonizacja w grupie mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2009, nr 64-65, s. 135; J. Korecki, *op. cit.*, s. 61; K. Mrozek, *Istota długoterminowej kary pozbawienia wolności oraz jej struktura i dynamika*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2011, t. XXVII, s. 239, 241; A. Baładynowicz, *Psychodegradacja osobowości oraz defaworyzacja, ekskluzja i wykluczenie społeczne recydywistów następstwem nieracjonalnego i reliktoowego systemu sprawiedliwości karnej opartej na paradygmacie izolacji przestrzennej*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 94-95; A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 121.

bardziej zdemoralizowane niż przed odbyciem kary⁸². Osadzeni z biegiem czasu asymilują postawy, modele zachowań i wartości charakterystyczne dla podkultury przestępczej (tzw. subkultura grypsujących)⁸³, utrwalając nieakceptowane społecznie wzory zaspokajania potrzeb⁸⁴. Więzienie staje się całym sensem ich życia – przystosowują się oni do życia w zamkniętym środowisku, w którym obowiązują inne reguły niż w społeczeństwie⁸⁵. Ponadto ograniczenia w możliwościach kontaktów z rodziną prowadzą często do rozpadu więzi małżeńskiej i dezorganizacji, a nawet rozbicia rodziny⁸⁶. W trakcie odbywania kary 25 lat pozbawienia wolności bliskie dla osadzonego osoby mogą umrzeć, małżeństwa się rozpaść, a dzieci usamodzielnic się i założyć własne rodziny⁸⁷. Skutki uboczne długotrwałych kar pozbawienia wolności znacznie gorzej uderzają w osoby trzecie, inne niż sprawca⁸⁸. Rozpad rodziny jest zaś czynnikiem ujemnie oddziałującym na proces resocjalizacji skazanego⁸⁹. Podobnie niekorzystnie wpływa na osadzonych długi okres niezaspokojenia potrzeb seksualnych, mogący skutkować powstaniem zachowań agresywnych (w tym samoagresywnych) lub wycofujących się⁹⁰. Długotrwanie osadzeni cierpią na niedostatek interakcji społecznych (pozytywnego dotyku ludzkiego), a ich układy ze współwięźniami czy wychowawcami są często oparte na strachu, podejrzliwości i przemocy⁹¹. Dodatkowymi przyczynami stresu i wynikającej z niego agresji są więzienne czynniki środowiskowe: stłoczenie, niedostatek słońca, neurozmaicono dieta oraz smród⁹². Jak wskazuje R. Zawłocki, już po upływie 5 – 10 lat w zakładzie karnym w psychice skazanego mogą

⁸² S. Małek, *op. cit.*, s. 136; A. Bałandynowicz, *Psychodegradacja...*, s. 94; A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 121; J. Malec, *Kary długoterminowe*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 70.

⁸³ A. Bałandynowicz, *Psychodegradacja...*, s. 98 i nast.

⁸⁴ S. Małek, *op. cit.*, s. 136; A. Bałandynowicz, *Psychodegradacja...*, s. 94; A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 121-122.

⁸⁵ H. Machel, *op. cit.*, s. 13; A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 121.

⁸⁶ J. Korecki, *op. cit.*, s. 74; H. Machel, *op. cit.*, s. 12-13; J. Malec, *op. cit.*, s. 70.

⁸⁷ J. Korecki, *op. cit.*, s. 161.

⁸⁸ K. Mrozek, *op. cit.*, s. 237; A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 123.

⁸⁹ J. Korecki, *op. cit.*, s. 75; K. Mrozek, *op. cit.*, s. 237.

⁹⁰ H. Machel, *op. cit.*, s. 13; K. Mrozek, *op. cit.*, s. 237-239.

⁹¹ P. Lass, *Neurobiologia i neurochemia przestępców i długotrwałej izolacji więziennej*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 87.

⁹² P. Lass, *op. cit.*, s. 87. Zob. też A. Bałandynowicz, *Psychodegradacja...*, s. 97.

zająć nieodwracalne zmiany⁹³. W trakcie osadzenia w zakładzie karnym następuje deprivacja potrzeb psychicznych (emocjonalnych), fizycznych, społecznych, polityczno-obywatelskich i ekonomicznych⁹⁴. Prowadzi ona do trwałych odchylenia w zakresie uczuć, pamięci, myślenia i woli⁹⁵. Stany lękowe, frustracja, napięcie oraz nieustanne poczucie zagrożenia, których przyczyną jest długotrwała izolacja upośledzają zaś procesy intelektualne⁹⁶. Dysfunkcje psychiczne, na które cierpi skazany, mogą więc zostać przez długotrwałą izolację pogłębione⁹⁷. Fakt ten, z perspektywy skutecznej resocjalizacji, przemawia zdecydowanie przeciw karom długoterminowym⁹⁸. Kara 25 lat pozbawienia wolności, tak samo jak inne kary długoterminowe, nie ma charakteru resocjalizacyjnego⁹⁹. Oczywiście efekt prizonizacji może wystąpić także w trakcie odbywania kar średnioterminowych, lecz ze względu na krótszy okres pobytu w zakładzie karnym jego skutki będą mniej dotkliwe dla skazanego.

Jeżeli natomiast uzna się, że dana kara nie powinna pełnić funkcji w zakresie resocjalizacji nawet w najmniejszym stopniu, to nie może być ona dłużej postrzegana jako humanitarna. Nie wypełnia bowiem najważniejszego zadania w zakresie funkcji prewencji indywidualnej i jest w zasadzie wyłącznie aktem ciemnienia, pogarszania charakteru osadzonego człowieka. Funkcje ogólnoprewencyjne oraz izolacyjne nie mogą stanowić istoty kar długoterminowych¹⁰⁰. Kara (rozumiana jako odwet) nie może być tak-

⁹³ R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 118. Podobnie J. Korecki, *op. cit.*, s. 70; K. Mrozek, *op. cit.*, s. 238; M. Melezini, *Wokół...*, s. 10. Zob. też J. Raglewska, *Długoterminowa kara pozbawienia wolności – głos w dyskusji*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 300-301.

⁹⁴ A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 122. O negatywnych zjawiskach długotrwałego osadzenia pisze także T. J. Flanagan, *THE PAINS OF LONG-TERM IMPRISONMENT. A Comparison of British and American Perspectives*, „The British Journal of Criminology” 1980, no. 2, s. 155-156.

⁹⁵ A. Baładynowicz, *Wykluczenie społeczne recydywistów jako następstwo niesprawiedliwego i nieskutecznego karania, Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 93; W. Mandrysz, *op. cit.*, s. 164.

⁹⁶ A. Baładynowicz, *Wykluczenie...*, s. 93; J. Rejman, *op. cit.*, s. 300.

⁹⁷ P. Lass, *op. cit.*, s. 89.

⁹⁸ Tak też J. Raglewski, *Głos w dyskusji podczas drugiego dnia konferencji „Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce”, Gdańsk 7-8 kwietnia 2014 roku*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 306; A. Baładynowicz, *Wykluczenie...*, s. 91. Zdaje się, że nieco odmiennie J. Lachowski, *Zasady...*, s. 41.

⁹⁹ M. Melezini, *Wokół...*, s. 10.

¹⁰⁰ D. Sarzała, *op. cit.*, s. 163.

że celem samym w sobie¹⁰¹, jej sensem zawsze musi być naprawa jednostki, która wystąpiła przeciwko dobrom cenionym w społeczeństwie¹⁰². Sprawiedliwa kara to taka, która nie przekreśla możliwości rozwoju osobowego człowieka¹⁰³. Wynika to bezpośrednio z treści art. 67 Kodeksu karnego wykonawczego¹⁰⁴, odnoszącej się nie tylko do terminowych kar pozbawienia wolności, ale i do tych najsurowszych¹⁰⁵: „Wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzanie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa”¹⁰⁶. Warto też zaaprobować konkluzję R. Zawłockiego, zgodnie z którą istotą kary nie może być prewencja w rozumieniu długotrwałej izolacji, gdyż byłoby to karanie za czyny niepopelnione¹⁰⁷. Prewencja szczególna, a więc m.in. readaptacja społeczna skazanego jest podstawowym celem wykonywania kary pozbawienia wolności¹⁰⁸. Tak też twierdzi G. Arsoshvili, pisząc, że sprawiedliwe rozstrzygnięcie musi służyć resocjalizacji skazanego, gdyż tego wymagają założenia demokratycznego państwa prawa¹⁰⁹. We współczesnym świecie, w którym zasada humanitaryzmu jest jednym z wyznaczników polityki kryminalnej¹¹⁰, nie można w pełni zaakceptować słów J. Ochorowicza, zdaniem którego przestępstwem staje się kara, która

¹⁰¹ S. Małek, *op. cit.*, s. 115; H. Machel, *op. cit.*, s. 9.

¹⁰² Odmienne, uznając, że kara 25 lat pozbawienia wolności ma charakter wyłącznie eliminacyjny i może być stosowana wobec sprawców, którzy nie rodzą żadnych nadziei na resocjalizację, twierdzi SA w Białymstoku w wyroku z 14.11.2018 r., II AKa 175/18, LEX nr 2630446. Zob. też wyrok SA w Krakowie z 28.06.2016 r., II AKa 232/15, LEX nr 2079200.

¹⁰³ D. Sarzała, *op. cit.*, s. 164.

¹⁰⁴ Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2021 r. poz. 53, ze zm.), dalej: k.k.w.

¹⁰⁵ Tak również J. Warylewski, *op. cit.*, s. 186; J. Raglewska, *op. cit.*, s. 300; J. Lachowski, *Zasady...*, s. 29-30; M. Melezini, *Wokół...*, s. 10; G. Szczygieł, *Kary długoterminowe a cele wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 224.

¹⁰⁶ Tak też było pod rządami poprzednich ustaw karnych. Zob. J. Korecki, *op. cit.*, s. 61.

¹⁰⁷ R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 114.

¹⁰⁸ G. Szczygieł, *op. cit.*, s. 223-225; D. Gajdus, B. Gronowska, *Więźniowie długoterminowi a europejskie standardy ochrony praw człowieka*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006, s. 235.

¹⁰⁹ G. Arsoshvili, *Restoring Justice as a Purpose of Punishment and Its Interrelation with the Resocialization of Criminal*, „Journal of Law” 2021, no. 1, s. 24, 26.

¹¹⁰ G. Arsoshvili, *op. cit.*, s. 30.

nie poprawia podmiotu lub nie zabezpiecza społeczeństwa¹¹¹. Dziś taką zbrodnią jest kara, której celem nie jest resocjalizacja skazanego. Pomoc w ukształtowaniu prawidłowych postaw społecznych skazanego odgrywa zatem pierwszoplanową rolę w postępowym kształtowaniu karania¹¹².

Podsumowując tę część rozważań, bez żadnych wątpliwości można założyć, że wady kary 25 lat pozbawienia wolności – i jednocześnie każdej kary długoterminowej – w zakresie prewencji indywidualnej są znaczne i ewidentnie górują nad zaletami. Szczególnie dostrzegalny jest brak jakiegokolwiek pozytywnego oddziaływania tej kary w sferze resocjalizacji. Co więcej, jej negatywne oddziaływanie wobec skazanego praktycznie dyskwalifikuje ją jako sankcję w świetle funkcji wychowawczej. Każda kara winna stanowić narzędzie do readaptacji społecznej skazanego. Zupełnie niecelowym jest, by odgrywała rolę wręcz odwrotną. Kary najsurowsze niestety taką pełnią, prowadząc do degeneracji skazanego, który pod wpływem działania efektu prizonizacji jest praktycznie stracony dla społeczeństwa.

Trudno się jednak w stu procentach zgodzić z argumentem, by kary najsurowsze postrzegać negatywnie ze względu na konieczność leczenia zamiast karania sprawców, którzy ze względu na różnego rodzaju zaburzenia są skłonni do powtórzenia wysoce społecznie szkodliwego czynu po wyjściu na wolność. Długotrwała izolacja nie wyklucza bowiem leczenia. Problemem wydaje się wyłącznie to, że leczenie może trwać krócej niż przewidziany surową karą okres izolacji. W takich przypadkach przewagę posiadają środki zabezpieczające, których czasu stosowania nie określa się z góry (art. 99d § 1 k.k.).

7. Wady kary 25 lat pozbawienia wolności z perspektywy funkcji sprawiedliwościowej

Należy zastanowić się również nad rolą, jaką odgrywa kara 25 lat pozbawienia wolności w zakresie funkcji sprawiedliwościowej. Rola ta musi być dominująca, by można było znaleźć jakikolwiek sens istnienia kar długoterminowych przy dość znacznych ich słabościach z perspektywy funkcji

¹¹¹ J. Ochorowicz, *Miłość, zbrodnia, wiara i moralność. Kilka studiów z psychologii kryminalnej*, Warszawa 1870, s. 10.

¹¹² M. Szerer, *Karanie a humanizm*, Warszawa 1964, s. 208.

ochronnej. Z jednej strony oczywistym jest, że kara musi być w pewnym stopniu elementem odpłaty za czyn, który popełnił sprawca, przywracając zachwianą nim równowagę społeczną¹¹³. Społeczeństwo odczuwa „żądę karania” zwłaszcza sprawców przestępstw o znacznej społecznej szkodliwości i trudno to ukryć¹¹⁴. Zbyt łagodne karanie sprawców ciężkich zabójstw może wywołać wzburzenie pośród członków społeczeństwa¹¹⁵. Z drugiej strony, jak zauważa R. Zawłocki, kara nie powinna być efektem dania posłuchu woli społeczeństwa (emocjonalnej żądy zemsty)¹¹⁶, lecz narzędziem w jak największym stopniu efektywnym w zwalczaniu naruszeń dóbr prawnych – narzędziem takim jest kara nieuchronna, a nie bardzo surowa¹¹⁷. Należy zachować balans między funkcją sprawiedliwościową, a prewencją indywidualną, gdyż długotrwałe osadzenie przestępcy w zakładzie karnym daje wprawdzie społeczeństwu poczucie praworządności, ale szkodzi samemu sprawcy¹¹⁸. Poza tym, jak wskazuje się w piśmiennictwie, dolegliwość kar – a ta ma kluczowe znaczenie dla realizacji funkcji sprawiedliwościowej – jest najsilniej odczuwana przez skazanych na początku jej odbywania, zaś z biegiem czasu przyzwyczajają się do niej¹¹⁹. Oznacza to, że kara krótkoterminowa może być tak samo dolegliwa, jak długoterminowa.

Nie sposób też nie skrytykować kary 25 lat pozbawienia wolności ze względu na gigantyczne obciążenie, który niesie dla budżetu państwa przy swoich niewielkich korzyściach. Miesięczne utrzymanie jednego więźnia to koszt co najmniej 3000 zł¹²⁰, co w przypadku odbycia pełnego wymiaru kary 25 lat pozbawienia wolności daje 900 000 zł. Koszty te są oczywiście jeszcze większe w przypadku likwidacji omawianej kary i podwojenia maksymalnego wymiaru terminowej kary pozbawienia wolności. Skazany po opuszczeniu zakładu karnego będzie miał duży problem z „odpracowaniem” tych kosztów przez podjęcie legalnego zatrudnienia, gdyż długotrwała kara w naturalny sposób wpływa na zmniejszenie ich

¹¹³ O. Sitarz, *Czynny żal jako instrument polityki kryminalnej i karnej*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI, s. 160.

¹¹⁴ P. Stępiak, *op. cit.*, s. 25; J. Malec, *op. cit.*, s. 78; D. Sarzała, *op. cit.*, s. 162. Por. też *Nowe...*, s. 142.

¹¹⁵ P. Góralski, *op. cit.*, s. 38.

¹¹⁶ J. Malec, *op. cit.*, s. 79.

¹¹⁷ R. Zawłocki, *op. cit.*, s. 116.

¹¹⁸ Por. R. Opora, *op. cit.*, s. 35; J. Malec, *op. cit.*, s. 71.

¹¹⁹ J. Korecki, *op. cit.*, s. 72.

¹²⁰ A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 117.

zdolności zarobkowych (starzenie się, pogorszenie stanu zdrowia, niena-
dążanie za rozwojem w poszczególnych dziedzinach życia)¹²¹.

Można się zastanawiać czy wiodącą rolą kary kryminalnej – zwłaszcza
tak surowej jak kara 25 lat pozbawienia wolności – we współczesnym
świecie nadal powinno być zadośćuczynienie ogólnoludzkemu poczuciu
sprawiedliwości. Przede wszystkim wymaga to przyjęcia *a priori* takiego
poczucia¹²², co wydaje się niezwykle trudne. Ponadto istnieje duże ryzy-
ko, że surowe kary zamiast pełnić rolę zaspokajania społecznego poczucia
sprawiedliwości, staną się narzędziem odwetu – zemsty na sprawcy, doko-
nywanej przez sąd, ulegający presji opinii publicznej.

8. Zmiany w systemie kar dokonane przez nowelę lipcową

Jak już zostało wspomniane, karze 25 lat pozbawienia wolności wyty-
kano wady w postaci znacznej surowości (zakrawającej nawet o sprzecz-
ność z zasadą humanitaryzmu)¹²³, a także niezgodność z ideą resocjalizacji
(wyraz małej wiary w proces resocjalizacji)¹²⁴. Podkreślano jej eliminacyjny
czy wręcz odwetowy charakter¹²⁵. Zwracano uwagę, że *de facto* nie jest
łagodniejsza od kary dożywotniego pozbawienia wolności¹²⁶. Omawianej
karze zarzucano też, że nie spełnia zadań w zakresie prewencji ogólnej
i szczególnej w wyższym stopniu niż kara 15 lat pozbawienia wolności¹²⁷.
Znaczej krytyce podlegała również „sztywność” tej kary oraz fakt, że była
„[...] sprzeczna z wymogiem ciągłości kary pozbawienia wolności”¹²⁸.
Sztywność ta była uznawana za coś sztucznego, niezrozumiałego i anty-
humanistycznego¹²⁹. Zarzut ten był aktualny również w świetle zasady

¹²¹ J. Malec, *op. cit.*, s. 70.

¹²² K. Jadach, *Wymiar sprawiedliwości w kontekście zakładanych funkcji kary*, „Studia
Edukacyjne” 2013, nr 24, s. 183.

¹²³ K. Koźniewski (*Rozmyślania...*, s. 2) nazywa ją wręcz karą straszliwą, nieludzką.

¹²⁴ J. Korecki, *op. cit.*, s. 16; L. Hochberg, *op. cit.*, s. 158-159; H. Machel, *op. cit.*, s. 9.

¹²⁵ J. Korecki, *op. cit.*, s. 16; J. Lachowski, *Zasady...*, s. 33.

¹²⁶ J. Śliwowski, *op. cit.*, s. 126.

¹²⁷ L. Hochberg, *op. cit.*, s. 159; K. Koźniewski, *op. cit.*, s. 2.

¹²⁸ J. Śliwowski, *op. cit.*, s. 126; V. Konarska-Wrzošek, *op. cit.*, s. 138; L. Tyszkiewicz,
Problematyka kar najsurowszych, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 12, s. 9.

¹²⁹ J. Śliwowski, *op. cit.*, s. 126.

swobodnego uznania sędziowskiego¹³⁰. To wszystko doprowadziło ustawodawcę do decyzji o usunięciu tej sankcji z katalogu kar kryminalnych.

Obszerna nowelizacja Kodeksu karnego z lipca 2022 r. zlikwidowała karę 25 lat pozbawienia wolności. Jednocześnie ustawodawca wydłużył górną granicę terminowej kary pozbawienia wolności z 15 do 30 lat oraz pozostawił karę dożywotniego pozbawienia wolności jako sankcją eliminacyjną pewnej kategorii sprawców niebezpiecznych z życia społecznego¹³¹. Likwidacja kary 25 lat pozbawienia wolności była uzasadniana w projekcie zasadniczo dwoma argumentami¹³²:

- a) „sztywnością” („punktowością”) omawianej kary, która uniemożliwiała sądowni miarkowanie wymiaru prawnokarnej dolegliwości;
- b) zbyt znacznym odstępem między górną granicą terminowej kary pozbawienia wolności, a omawianą karą, który może prowadzić do wymierzenia niesprawiedliwej sankcji, nieadekwatnej do stopnia winy i społecznej szkodliwości czynu, zwłaszcza w przypadku współdziałania przestępnego, gdy: „[...] zasada tzw. wewnętrznej sprawiedliwości wyroku wymaga zróżnicowania kar wymierzanych współdziałającym, ale różnica między tymi karami nie powinna przekroczyć kilku lat, gdy tymczasem według aktualnego stanu prawnego w takim przypadku można np. trzem współdziałającym wymierzyć albo karę pozbawienia wolności w identycznym wymiarze albo jednemu 15 lat, drugiemu 25 lat, a trzeciemu dożywotnie pozbawienie wolności”¹³³.

Likwidacja kary 25 lat pozbawienia wolności na rzecz rozszerzenia granic terminowej kary pozbawienia wolności do 30 lat wpisuje się w nurt zwiększania represji karnej¹³⁴. Chęci zwiększenia punitywności prawa karnego nie ukrywa również sam projektodawca¹³⁵. Z drugiej strony zaznacza on, że postulowana zmiana nie przekłada się automatycznie na wzrost represyjności kar, wszak *de lege ferenda* sądy będą mogły orzec karę 20 lat pozbawienia wolności w sytuacjach, w których obecnie

¹³⁰ *Ibidem*, s. 126-127.

¹³¹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/2851BC6F8739C593C12587F10042EF6E/%24File/2024.pdf> s. 4, dostęp: 23.03.2022.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ *Ibidem*. Argument ten podaje także L. Tyszkiewicz, *op. cit.*, s. 9. O istnieniu luki prawnej w tym względzie pisze aprobująco J. Lachowski, *Zmiany...*, s. 174, 182.

¹³⁴ M. Melezini, *Wybrane...*, s. 48, 53.

¹³⁵ Uzasadnienie, *op. cit.*, s. 1-4.

musiałyby zawyrokováć karę 25 lat pozbawienia wolności, gdyż ze względów sprawiedliwościowych maksymalny wymiar kary terminowej byłby za łagodny¹³⁶. Teza ta nie jest do końca trafna, gdyż wskazana zależność działa także w drugą stronę – sądy będą mogły orzec karę 20 lat pozbawienia wolności w sytuacjach, w których obecnie musiałyby wymierzyć karę 15 lat, gdyż z tych samych względów kara 25 lat pozbawienia wolności byłaby za surowa.

Omawiana postulowana zmiana jest chwalona przez niektóre środowiska ze względu na zwiększenie elastyczności w zakresie reakcji prawnokarnej¹³⁷. Sam projektodawca zwraca uwagę, że to sędziowie postulowali taką zmianę, skarżąc się na niemożność wymierzenia kary pomiędzy 15 a 25 lat¹³⁸. Postulat ten padał od dawna także z ust przedstawicieli doktryny¹³⁹. Przykładowo na fakt zmniejszenia różnicy czasowej między najsurowszą terminową karą pozbawienia wolności w wymiarze 15 lat, a karą 25 lat pozbawienia wolności w sytuacji, w której orzeczenie pierwszego z podanych wymiarów wydaje się za niskie, zwraca uwagę V. Konarska-Wrzosek¹⁴⁰. Projektodawca niestety nie zrealizował drugiego z jej postulatów, którym jest sformułowanie szczegółowych dyrektyw orzekania kar długoterminowych¹⁴¹. Zaś zdaniem J. Lachowskiego ta niemożność orzeczenia sprawiedliwej, adekwatnej kary przy rozpiętości kar 15 lat pozbawienia wolności – 25 lat pozbawienia wolności powodowała, że kara „dożywocia” była wręcz niekonstytucyjna (sprzeczność z zasadą

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ Opinia Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Kuratorów Sądowych, OZZKS/3/IX/2021, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525811.pdf>, s. 1-2, dostęp: 23.03.2022; Uwagi Laboratorium Wolności Religijnej dot. projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525989.pdf>, s. 1, dostęp: 23.03.2022; Opinia Prezesa Sądu Okręgowego w Szczecinie, Adm-023-42/21, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument542707.pdf>, s. 1-2, dostęp: 23.03.2022; Stenogram z posiedzenia Sejmu IX z 03.03.2022 r., http://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/E91548C925FF00F5C12588000075D330/%24File/50_b_książka.pdf, s. 177, dostęp: 23.03.2022.

¹³⁸ Odniesienie się wnioskodawcy do uwag zgłoszonych w ramach konsultacji do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r., UD 281.

¹³⁹ Zob. S. Paweła, *Tendencje...*, s. 16.

¹⁴⁰ V. Konarska-Wrzosek, *op. cit.*, s. 145.

¹⁴¹ V. Konarska-Wrzosek, *op. cit.*, s. 145. Postulat dyrektyw podnosi też J. Warylewski, *Długoterminowe...*, s. 193.

demokratycznego państwa prawa oraz sprawowania władzy sądowniczej przez sądy powszechne)¹⁴². W podobnym, aprobującym tonie wypowiada się J. Kluza, który zauważa, że „dotychczasowy system kar przewidziany w art. 32 k.k. był nieracjonalny i powodował nieuzasadnioną dysproporcję między karą terminową pozbawienia wolności a karą 25 lat pozbawienia wolności i powodowało to niejednokrotnie problem z wewnętrzną sprawiedliwością wyroku”¹⁴³.

Powyższą argumentację można częściowo poprzeć, ponieważ rozpiętość między karami najsurowszymi: 15 lat pozbawienia wolności – 25 lat pozbawienia wolności – dożywotnie pozbawienie wolności, rzeczywiście utrudniała orzeczenie sprawiedliwej (adekwatnej do stopnia winy i społecznej szkodliwości czynu) sankcji w przypadkach granicznych. Dokonana zmiana, wydłużająca, a w zasadzie podwajająca dotychczasową terminową karę pozbawienia wolności, likwiduje ten problem.

Projektodawca wskazuje ponadto, że: „[...] istnienie dwóch kar – kary 25 lat pozbawienia wolności i dożywotniego pozbawienia wolności w sytuacji, gdy są one do siebie podobne należy oceniać negatywnie”¹⁴⁴. Identyczne argumenty za postulowaną zmianą były przedstawione w uznanej za niezgodną z Konstytucją RP próbie nowelizacji Kodeksu karnego z 2019 r., a także w zawetowanej przez Prezydenta RP ustawie z 2001 r. oraz przy okazji każdorazowych dyskusji nt. kar długoterminowych¹⁴⁵. Zarzuty te pokrywają się w znacznej części z krytyką omawianej kary dokonywaną przez przedstawicieli doktryny i są słuszne. Kara 25 lat pozbawienia wolności w zasadzie dublowała się funkcjami z karą dożywotniego pozbawienia wolności. Posiadała w zasadzie te same zalety i wady. Niemniej takie same uwagi można mieć odnośnie do wydłużonej kary pozbawienia wolności (dawniej tzw. terminowej), w wymiarze od 15 do 30 lat. Już kara pozbawienia wolności w wymiarze 20 lat może być zrównana z „dożywociem”. W tym przypadku ustawodawca nie zrobił nic, by rozwiązać zarysowany przez siebie problem.

Należy zastanowić się czy projekt mimo zapewnień jego autorów, nie uwidacznia zagrożenia, o którym pisał niemal 35 lat temu J. Korecki. Jego słowa warto przytoczyć *in extenso*: „[...] wprowadzenie możliwości

¹⁴² J. Lachowski, *Zmiany...*, s. 183.

¹⁴³ J. Kluza, *Nowy wymiar kary 30 lat pozbawienia wolności*, „Prokuratura i Prawo” 2023, nr 2, s. 68, 80.

¹⁴⁴ Odniesienie się..., *op. cit.*

¹⁴⁵ M. Melezini, *Wybrane...*, s. 49-52.

orzekania kar w granicach od 15 do 25 lat [nowelizacja dała możliwość orzekania aż do 30 lat – MG] osłabiałoby z jednej strony elementy społecznego oddziaływania, z drugiej zaś mogłoby skłaniać w przyszłości do rozszerzenia stanów faktycznych zagrożonych tą sankcją, a w efekcie tego do zwiększania zakresu orzekania kar w wymiarze przekraczającym 15 lat pozbawienia wolności¹⁴⁶. Identyczną konkluzję wyraża bowiem w swojej opinii do projektu Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych, pisząc o ryzyku zburzenia dotychczasowej struktury kar izolacyjnych z powodu utraty przez karę 25 lat pozbawienia wolności swego ekstraordynaryjnego charakteru, co może przełożyć się na zwiększenie częstotliwości jej orzekania¹⁴⁷. Ośrodek zwraca ponadto uwagę na projektowane nieproporcjonalne zwiększenie górnego progu zagrożenia karą pozbawienia wolności właśnie do 25 lat w przypadku wielu typów czynów zabronionych¹⁴⁸. Również i inne podmioty opiniujące projekt zauważają, że choć pozornie omawiana nowelizacja zapewnia lepszą harmonizację rozmiaru sankcji karnej zgodnie z dyrektywami wymiaru kary, to w połączeniu z podniesieniem górnej granicy zagrożenia karą wielu typów czynów zabronionych prowadzi do nieuzasadnionego zwiększenia represyjności prawa karnego¹⁴⁹. Na zagrożenia te zwracano uwagę także podczas poprzednich prób likwidacji kary 25 lat pozbawienia wolności i wydłużenia terminowej kary pozbawienia wolności¹⁵⁰. O wzroście represyjności prawa po usunięciu omawianej kary i wspomnianym wydłużeniu jednoznacznie pisze także M. Melezini, krytykując decyzję ustawodawcy¹⁵¹.

¹⁴⁶ J. Korecki, *op. cit.*, s. 195. Podobnie V. Konarska-Wrżosek, *op. cit.*, s. 139; M. Melezini, *Wokół...*, s. 14-15.

¹⁴⁷ Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525808.pdf>, s. 6, dostęp: 23.03.2022.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ Opinia Zespołu ds. Prawa Karnego Stowarzyszenia Sędziów Polskich IUSTITIA dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525810.pdf>, s. 6, dostęp: 23.03.2022; Uwagi Biura Rzecznika Praw Obywatelskich do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815618/12815621/dokument525804.pdf>, s. 4, dostęp: 23.03.2022; J. Lachowski, *Zmiany...*, s. 185.

¹⁵⁰ M. Melezini, *Wybrane...*, s. 50-52.

¹⁵¹ M. Melezini, *Wokół...*, s. 20-21.

Zwiększenie surowości prawnokarnej reakcji znajduje jednak aprobatę pośród niektórych środowisk¹⁵². Rodzi się pytanie czy ustawodawca powinien ulegać tym środowiskom i kierować się populizmem penalnym zamiast racjonalną polityką penalną. W demokratycznym państwie prawa coś takiego nie powinno mieć miejsca.

9. Kary najsurowsze – stanowisko własne (zamiast podsumowania)

Nowela lipcowa jest swego rodzaju rewolucją w zakresie kar izolacyjnych w polskim prawie karnym. Przełamana została 90-letnia tradycja (M. Melezini nazywa ją nienaruszalną regułą), że terminowa kara pozbawienia wolności posiada maksymalny wymiar w liczbie 15 lat¹⁵³. Wyłomem legislacyjnym jest również uzupełnienie katalogu kar o możliwą do orzeczenia karę 30 lat pozbawienia wolności, nieznaną wcześniej, przy równoczesnym utrzymaniu kary dożywotniego pozbawienia wolności¹⁵⁴. Z katalogu kar usunięto również karę 25 lat pozbawienia wolności, która stanowiła jego element przez ponad 50 lat. Decyzję tę można raczej oceniać pozytywnie, za czym przemawia wiele argumentów.

Przede wszystkim można potwierdzić stawianą hipotezę, że kara 25 lat pozbawienia wolności nie wypełniała należycie funkcji prewencyjnej, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i ogólnym. Była wyłącznie swego rodzaju odwetem, a przecież w demokratycznym państwie prawa sankcja karna nie powinna być traktowana jako zemsta. Niestety uwagi te należy odnieść do każdej długoterminowej. Kary takie w warunkach polskiego więziennictwa są karami niehumanitarnymi, mogącymi wywołać trwałe skutki w centralnym układzie nerwowym więźniów, a przez to urągającymi ludzkiej godności¹⁵⁵.

¹⁵² Uwagi Laboratorium, *op. cit.*, s. 1.

¹⁵³ M. Melezini, *Wokół...*, s. 7-8.

¹⁵⁴ J. Lachowski, *Zmiany...*, s. 184-185. Choć nie jest to nowość w Europie. Zob. nt. państw, w których możliwe jest orzeczenie kary 30 lat pozbawienia wolności – J. Kluza, *op. cit.*, s. 79-80.

¹⁵⁵ Por. J. Korecki, *op. cit.*, s. 117; K. Mrozek, *op. cit.*, s. 243-244; A. Baładynowicz, *Psychodegradacja...*, s. 96-97; A. Baładynowicz, *Wykluczenie...*, s. 93.

Kara 25 lat pozbawienia wolności kumulowała wszystkie negatywne skutki ukarania w formie pozbawienia wolności¹⁵⁶. Czy jej stosowanie – a także orzekanie kar długoterminowych *in genere* spełniało zatem wymogi płynące z konstytucyjnej zasady proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP), a więc czy było skutecznym i najmniej uciążliwym narzędziem prowadzącym do oczekiwanego przez ustawodawcę celu oraz czy płynące z niej korzyści przeważały nad obciążającymi głównie skazanego kosztami?¹⁵⁷ Bez wątplenia bowiem także proces wymierzania kary musi spełniać wymogi wynikające z zasady proporcjonalności¹⁵⁸. Skuteczność kary, płynącą z zasady przydatności, należy oceniać w kontekście jej zdolności do spełnienia celów kary w zakresie wszystkich jej funkcji¹⁵⁹. Zbadanie wypełnienia wymogu konieczności polega na ustaleniu czy ten sam efekt – oceniany z perspektywy realizacji celów kary w zakresie wszystkich jej funkcji – może zostać osiągnięty za pomocą innego narzędzia np. kary łagodniejszej¹⁶⁰.

Omawiana w niniejszym artykule kara posiadała więcej wad niż zalet, przy czym te drugie nie przeważają nad pierwszymi. Głównie ze względu na słabość w realizacji funkcji indywidualno-prewencyjnej nie stanowiła skutecznego narzędzia karania (niewypełnienie wymogu przydatności). Można też mieć uzasadnione wątpliwości, czy celów ukarania nie można było osiągnąć przez zastosowanie kar łagodniejszych, np. kary 15 lat pozbawienia wolności (niewypełnienie wymogu konieczności). Wydaje się też, że wspomniane w powyższych akapitach ciężar ukarania, który ponosi skazany, jak również wynikające z długotrwałego osadzenia negatywne skutki dla społeczeństwa (wykazano, że sprawca opuszczający zakład karny po tak długiej karze jest „stracony” dla społeczeństwa) przeważały nad zyskami w postaci sprawiedliwego ukarania sprawcy wysoce społecznie szkodliwego czynu połączonego z jego odizolowaniem od dóbr prawnych. Jest to poważny zarzut z perspektywy zasady proporcjonalności *sensu stricto*.

¹⁵⁶ K. Mrozek, *op. cit.*, s. 244; G. Szczygieł, *op. cit.*, s. 221. O negatywnych skutkach długotrwałego pozbawienia wolności dla rozwoju człowieka piszą: A. Baładynowicz, *Psychodegradacja...*, s. 91-93; D. Sarzała, *op. cit.*, s. 161.

¹⁵⁷ Por. K. Wojtyczek, *Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1999, z. 2, s. 33-34.

¹⁵⁸ Por. G. Arsoshvili, *op. cit.*, s. 25.

¹⁵⁹ Por. podobnie *ibidem*, s. 35.

¹⁶⁰ Por. *ibidem*, s. 38.

Powyższe argumenty prowadzą do wniosku, w świetle którego zarówno pozostawienie kary 25 lat pozbawienia wolności, jak i jej likwidacja celem wydłużenia górnej granicy terminowej kary pozbawienia wolności z 15 do 30 lat mogą naruszać wymogi zasady proporcjonalności z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Teza ta nie jest nieuzasadniona, gdyż – na co zwraca uwagę K. Wojtyczek: „nadmierna punitywność ustawy karnej może stanowić podstawę do stwierdzenia jej niezgodności z Konstytucją”¹⁶¹. Pogląd ten w pełni należy zaakceptować, wszak zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ograniczenia wolności i praw nie mogą naruszać ich istoty. W przypadku kar najsurowszych tak się dzieje i niezwykle trudno jest uzasadnić, że interes publiczny tego wymaga i że trzeba mu dać prymat.

Warto więc postulować, by zamiast kar długoterminowych stosować krótsze kary pozbawienia wolności, kładąc nacisk na skuteczną resocjalizację skazanych. Słusznym byłoby rozpocząć dyskusję nad całkowitym usunięciem z katalogu nie tylko kary 25 lat pozbawienia wolności, ale i kary dożywotniego pozbawienia wolności przy jednoczesnym nie wydłużaniu możliwego do orzeczenia wymiaru terminowej kary pozbawienia wolności (wydłużenie do 30 lat i likwidację kar 25 lat oraz dożywotniego pozbawienia wolności postuluje np. P. Góralski¹⁶²). Nie należy bowiem przetrzymywać skazanego w zakładzie karnym dłużej niż tego potrzeba do osiągnięcia celów resocjalizacyjnych¹⁶³. Maksymalnie 15 lat wydaje się być wystarczającym okresem do realizacji tego celu, choć należy być świadomym kontrowersyjności tej tezy, zwłaszcza biorąc pod uwagę potencjalną konieczność wymierzenia sprawiedliwej kary np. zbrodniarzom wojennym¹⁶⁴. Kary długoterminowe przynoszą jednak więcej szkód niż zysków, a najbardziej efektywnym wymiarem kary pozbawienia wolności z perspektywy resocjalizacji jest okres od 5 miesięcy do 6 lat¹⁶⁵. Oddziaływanie kary na skazanego w pewnym momencie traci sens i staje się szkodliwe, zamiast pożyteczne, co dowodzą liczne badania¹⁶⁶.

Oczywiście można znaleźć głosy przeciwne, wskazujące na wyłącznie eliminacyjny charakter kary 25 lat pozbawienia wolności, orzekanej

¹⁶¹ K. Wojtyczek, *ibidem*, s. 39.

¹⁶² P. Góralski, *op. cit.*, s. 43. Bardzo podobnie też L. Tyszkiewicz, *op. cit.*, s. 10-11.

¹⁶³ Por. J. Korecki, *op. cit.*, s. 64-65.

¹⁶⁴ Por. P. Góralski, *op. cit.*, s. 44-45.

¹⁶⁵ B. Wróblewski, *Zarys polityki karnej*, Wilno 1928, s. 35.

¹⁶⁶ K. Mrozek, *op. cit.*, s. 236.

wobec sprawców niepoprawnych, których nie da się zresocjalizować¹⁶⁷. W praktyce bowiem kara ta była orzekana prawie wyłącznie wobec sprawców zabójstw¹⁶⁸. Rodzi się tylko pytanie czy należy przyznać im rację i utrzymywać niehumanitarne kary długoterminowe dla tak niepewnego stwierdzenia? Czy w ogóle istnieją sprawcy niepoprawni?¹⁶⁹ I czy nie jest to cicha akceptacja tezy C. Lombroso, zgodnie z którą ludzie mają wrodzoną skłonność do popełniania przestępstw¹⁷⁰ i w związku z tym trzeba ich eliminować? Badania wykazują, że nie można wykluczyć poprawy w przyszłości praktycznie każdego skazanego¹⁷¹. Czy warto zatem zaakceptować słowa P. Stępniaaka, zastanawiającego się po co poprawiać człowieka, który powinien zostać wyeliminowany ze społeczeństwa?¹⁷² Czy *de facto* śmierć cywilna (kara długoterminowa) jest bardziej humanitarna od śmierci biologicznej (kara śmierci)? I ponadto czy sprawcom niepoprawnym nie są dedykowane środki opisane w ustawie z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, a także kodeksowe środki zabezpieczające?¹⁷³

Wydaje się, że na niektóre z powyższych pytań można odpowiedzieć przecząco. Nie sposób bowiem z góry przesądzić o istnieniu sprawców niepoprawnych, których trzeba wyłącznie izolować (a w zasadzie eliminować), zamiast oferować im pomoc w postaci umożliwienia powrotu do społeczeństwa, np. przez potrzebne leczenie. Ponadto w prawie karnym istnieją narzędzia dedykowane takim właśnie sprawcom, jak wspomniane środki zabezpieczające czy środki z ustawy o bestiach. Kary nie mogą natomiast służyć wyłącznie eliminacji jednostek, bez działania w celu ich poprawy.

Warto też po raz kolejny podkreślić, że eliminacja kary 25 lat pozbawienia wolności i wydłużenie górnej granicy terminowej kary pozbawienia

¹⁶⁷ P. Stępniaak, *op. cit.*, s. 23, 25; *Nowe...*, s. 142.

¹⁶⁸ J. Warylewski, *op. cit.*, s. 191.

¹⁶⁹ W. Zalewski, *Przestępca „niepoprawny” – jako problem polityki kryminalnej*, Gdańsk 2015, s. 385 i nast.

¹⁷⁰ Por. J. Raglewski, *op. cit.*, s. 308.

¹⁷¹ G. Szczygieł, *op. cit.*, s. 224.

¹⁷² P. Stępniaak, *op. cit.*, s. 25.

¹⁷³ Dz.U. z 2021 r. poz. 1638; dalej: ustawa o bestiach. Por. W. Zalewski, P. Petasz, B. Kędzierski, *Problematyka sprawcy niebezpiecznego – uwag kilka*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015, s. 63 i nast.; V. Konarska-Wrzosek, *op. cit.*, s. 141-144; P. Góralski, *op. cit.*, s. 43-44.

wolności do 30 lat może spowodować zaostrzenie prawnokarnej represji. W stanach faktycznych, w których do momentu reformy występowało alternatywne zagrożenie wysoką tzw. terminową karą pozbawienia wolności i karą 25 lat pozbawienia wolności (sankcje złożone), sądy decydowały się na orzeczenie tej kary punktowej tylko w szczególnych wypadkach, gdy zostały spełnione wyżej wymienione, opracowane przez orzecznictwo przesłanki. W przypadkach, w których były wątpliwości odnośnie do ich spełnienia, sądy wybierały orzeczenie tzw. kary terminowej w najwyższym wymiarze – 15 lat. Obecnie, mając możliwość orzeczenia kary także w przedziale 15-25 (czy nawet 15-30 lat), dużo częściej mogą decydować się wymierzyć sankcję surowszą niż 15 lat pozbawienia wolności np. 18 czy 20.

Powyżej zarysowaną punitywność prawa karnego po noweli lipcowej, związaną z usunięciem kary 25 lat pozbawienia wolności, widać również w związku z orzekaniem kary łącznej. Do momentu uchylecia omawianej sankcji, była ona maksymalną możliwą do orzeczenia w przypadku zbiegu dwóch kar pozbawienia wolności, których suma wynosiła 25 lat lub więcej, a chociażby jedna z nich wynosiła nie mniej niż 10 lat (art. 86 §1a k.k.). Obecnie, w takiej sytuacji możliwe jest orzeczenie kary surowszej niż 25 lat pozbawienia wolności, czyli w maksymalnym wymiarze 30 lat.

Niech kolejna reforma prawa karnego stanie się przyczynkiem do dalszej dyskusji o sensie długotrwałego karania, choć może są to płonne nadzieje, biorąc pod uwagę dążenie do jak największej punitywności prawa karnego, połączone z niezauważaniem starej zasady, zgodnie z którą nie surowość kar, a nieuchronność ich wymierzenia stanowi najlepsze narzędzie odstraszenia od popełniania przestępstw. Drakońska represja karna nie wpływa na zahamowanie przestępczości¹⁷⁴. Warto też zwrócić uwagę, że kierunek punitywny w polityce karnej jest bardzo kosztowny, a przy tym nieskuteczny, gdyż zdecydowanie lepsze efekty przynosi realizacja kar nieizolacyjnych, co potwierdza przykład krajów skandynawskich¹⁷⁵. Być może lepiej jest starać się o reintegrację społeczną skazanego, udzielając mu wsparcia zamiast pozbawiać go na wiele lat dostępu do społeczno-ekonomicznych zasobów, prowadząc tym samym do jego degradacji¹⁷⁶. Odpowiedź na to pytanie nie jest łatwa, zwłaszcza że pożądaną przez

¹⁷⁴ J. Malec, *op. cit.*, s. 78.

¹⁷⁵ A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 113. Por. też S. Paweła, *op. cit.*, s. 20-21.

¹⁷⁶ A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 114. Podobnie postulując politykę kryminalną opartą o kary pośrednie i kary wolnościowe – A. Baładynowicz, *Wykluczenie...*, s. 88.

społeczeństwo kształt polityki karnej jest kwestią sporną pomimo faktu, że poziom przestępczości w Polsce systematycznie spada¹⁷⁷.

Bibliografia

Literatura

Arsoshvili G., *Restoring Justice as a Purpose of Punishment and Its Interrelation with the Resocialization of Criminal*, „Journal of Law” 2021, no. 1.

Bałandynowicz A., *Wykluczenie społeczne recydywistów jako następstwo niesprawiedliwego i nieskutecznego karania, Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Bałandynowicz A., *Psychodegradacja osobowości oraz defaworyzacja, ekskluzyja i wykluczenie społeczne recydywistów następstwem nieracjonalnego i reliktowego systemu sprawiedliwości karnej opartej na paradygmacie izolacji przestrzennej*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Beccaria C., *O przestępstwach i karach*, tł. E.S. Rappaport, Warszawa 1959.

Bednarzak J., *W sprawie wymiaru kary za najbardziej groźne zabójstwa*, „Nowe Prawo” 1977, nr 5.

Buchała K., *Niektóre problemy wymiaru kar najsurowszych*, „Państwo i Prawo” 1976, nr 11.

Doroszczak J., *Kara główna i kara dożywotniego pozbawienia wolności jako jej alternatywa, a prawo do ochrony życia – rozważania dialektyczne na przykładzie prawa polskiego i systemów prawnych innych państw*, (maszynopis rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem M. Borskiego), Wyższa Szkoła Humanitas, Sosnowiec 2022.

Doroszewska K., *Punitiveność a populizm penalny – rola emocji w procesie legislacyjnym*, „Eryda” 2017, nr 2.

Flanagan T.J., *THE PAINS OF LONG-TERM IMPRISONMENT. A Comparison of British and American Perspectives*, „The British Journal of Criminology” 1980, no. 2.

¹⁷⁷ A. Kacprzak, *op. cit.*, s. 117; M. Melezini, *Wokół...*, s. 22; J. Lachowski, *Zmiany...*, s. 175.

Gajdus D., Gronowska B., *Więżniowie długoterminowi a europejskie standardy ochrony praw człowieka*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Glaser S., *O mocy obowiązującej ustawy karnej pod względem czasu*, Lublin 1921.

Góralski P., *Problem racjonalnej sankcji za zabójstwo kwalifikowane w polskim prawie karnym*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2020, nr CXX/2.

Grudecki M., *Kilka słów o racjonalnym przestępcy w świetle wybranych nowelizacji Kodeksu karnego z lat 2015-2017*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2018, nr 1.

Hochberg L., *Zawołowane dożywocie*, „Nowe Prawo” 1956, nr 7-8.

Jadach K., *Wymiar sprawiedliwości w kontekście zakładanych funkcji kary*, „Studia Edukacyjne” 2013, nr 24.

Kacprzak A., *Kara pozbawienia wolności i jej (dys)funkcjonalność. Krytyka polskiej polityki karnej i resocjalizacyjnej*, „Władza Sądzenia” 2016, nr 10.

Kluza J., *Nowy wymiar kary 30 lat pozbawienia wolności*, „Prokuratura i Prawo” 2023, nr 2.

Konarska-Wrzosek V., *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w systemie polskiego prawa karnego i dyrektywy ich orzekania de lege lata i de lege ferenda*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Korecki J., *Kara 25 lat pozbawienia wolności w Polsce*, Warszawa 1988.

Koźniewski K., *Rozmyślenia nad projektem K.K.*, „Prawo i Życie” 1956, nr 9.

Krzymuski E., *System prawa karnego ze stanowiska nauki i trzech kodeksów, obowiązujących w Polsce*, Kraków 1921.

Lachowski J., *Zasady wymierzania kar 25 lat oraz dożywotniego pozbawienia wolności*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Lachowski J., *Zmiany w zakresie kary 25 lat pozbawienia wolności na gruncie Kodeksu karnego z 1997 r. oraz próba ich oceny*, „Studia Iuridica” 2022, nr 93.

Lass P., *Neurobiologia i neurochemia przestępców i długotrwałej izolacji więziennej*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Leszczyński J., *Z problematyki prewencji ogólnej*, „Palestra” 1974, nr 11.

Machel H., *Sens i bezsens długotrwałej izolacji więziennej – opracowanie poświęcone karze 25 lat pozbawienia wolności oraz karze dożywotniego pozbawienia wolności*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Makarewicz J., *Prawo karne ogólne*, Kraków 1914.

Makowski W., *Podstawy filozofii prawa karnego, t. 1*, Warszawa 1917.

Malec J., *Kary długoterminowe*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Małek S., *Prizonizacja w grupie mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2009, nr 64-65.

Mandrysz W., *Skazany... na marginalizację! Negatywne skutki odbywania kary pozbawienia wolności*, w: *Peryferie społeczne w teorii i badaniach empirycznych*, red. K. Wódcz, D. Nowacka-Kapuścik, G. Libor, Katowice 2016.

Melezini M., *Wokół propozycji zmiany górnej granicy kary pozbawienia wolności oraz rezygnacji z kary 25 lat pozbawienia wolności*, „Ius Novum” 2022, nr 3.

Melezini M., *Wybrane problemy nowego podejścia do filozofii karania w świetle ustawy z 13 czerwca 2019 r.*, „Ius Novum” 2020, nr 2.

Mrozek K., *Istota długoterminowej kary pozbawienia wolności oraz jej struktura i dynamika*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2011, t. XXVII.

Niewiadomska I., Fel S., *Realizacja zasady sprawiedliwości w karaniu przestępców*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2016.

Ochorowicz J., *Miłość, zbrodnia, wiara i moralność. Kilka studiów z psychologii kryminalnej*, Warszawa 1870.

Opora R., *Teoretyczne perspektywy podejścia do przestępców w kontekście długoterminowej izolacji więziennej*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Nowe kodeksy karne – z 1997 r. z uzasadnieniami, red. I. Fredrich-Michalska, B. Stachurska-Marcińczak, Warszawa 1997.

Pawela S., *Tendencje i dylematy polityki karania sprawców przestępstw o wysokiej społecznej szkodliwości*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Pędziszczak A., *Program postępowania ze skazanymi na karę dożywotniego pozbawienia wolności i kary długoterminowe*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Raglewska J., *Długoterminowa kara pozbawienia wolności – głos w dyskusji*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Raglewski J., *Głos w dyskusji podczas drugiego dnia konferencji „Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce”*, Gdańsk 7-8 kwietnia 2014 roku, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Rejman J., *Oceny skazanych w wykonywaniu kar długoterminowych*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Sarzała D., *Resocjalizacyjny wymiar kary pozbawienia wolności*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Sitarz O., *Czynny żal jako instrument polityki kryminalnej i karnej*, „Archiwum Kryminologii” 2009, t. XXXI.

Stępnia P., *„Habit diabła” czyli o funkcjach i celach najdłuższych kar pozbawienia wolności polemicznie*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Szamota-Saeki B., *Odstraszające działanie kary na sprawcę przestępstwa w świetle badań empirycznych*, „Archiwum Kryminologii” 1995, t. XXI.

Szczepaniec M., *Teoria ekonomiczna w prawie karnym*, Warszawa 2012.

Szczygieł G., *Kary długoterminowe a cele wykonywania kary pozbawienia wolności*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Szerer M., *Karanie a humanizm*, Warszawa 1964.

Szymanowski T., *Nowelizacja prawa karnego po 1998 r. a represyjność polityki karnej w Polsce*, w: *Kary długoterminowe. Polityka karna, wykonywanie, warunkowe zwolnienia*, red. T. Gardocka, Warszawa 2006.

Śliwowski J., *Czasowe ramy kary pozbawienia wolności w projekcie kk. PRL na tle przepisów socjalistycznego prawa karnego*, „Państwo i Prawo” 1957, nr 1.

Tyszkiewicz L., *Problematyka kar najsurowszych*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 12.

Wantuła H., *Abolicjonizm więzień – podejście racjonalne i humanistyczne*, Kraków 1997.

Warylewski J., *Długoterminowe kary pozbawienia wolności – przyczynek do analizy statystycznej, jurydycznej i kryminologicznej*, w: *Długoterminowe*

kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Wojtyczek K., *Zasada proporcjonalności jako granica prawa karania*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 1999, z. 2.

Wróblewski B., *Zarys polityki karnej*, Wilno 1928.

Zagórski J., *Kara dożywotniego pozbawienia wolności – aspekty prawnokarne i penitencjarne*, „Państwo i Prawo” 2000, nr 10.

Zalewski W., *Przestępca „niepoprawny” – jako problem polityki kryminalnej*, Gdańsk 2015.

Zalewski W., Petasz P., Kędzierski B., *Problematyka sprawcy niebezpiecznego – uwag kilka*, w: *Długoterminowe kary pozbawienia wolności w teorii i praktyce*, red. W. Zalewski, Gdańsk 2015.

Zawłocki R., *Przeciw karze dożywotniego pozbawienia wolności w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1996, z. 2.

Źródła prawa

Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94).

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2021 r. poz. 2345, ze zm.).

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2021 r. poz. 53, ze zm.).

Ustawa z 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2021 r. poz. 1638).

Ustawa z dnia 26 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 403).

Źródła internetowe

Biuro Komunikacji i Promocji Ministerstwa Sprawiedliwości, *Reforma Kodeksu karnego – bezpieczeństwo Polaków*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/reforma-kodeksu-karnego--bezpieczenstwo-dla-polakow>, dostęp: 15.02.2022.

Odniesienie się wnioskodawcy do uwag zgłoszonych w ramach konsultacji do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r., UD 281.

Opinia Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Kuratorów Sądowych, OZZKS/3/IX/2021, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525811.pdf>, dostęp: 23.03.2022.

Opinia Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525808.pdf>, dostęp: 23.03.2022.

Opinia Prezesa Sądu Okręgowego w Szczecinie, Adm-023-42/21, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument542707.pdf>, dostęp: 23.03.2022.

Opinia Zespołu ds. Prawa Karnego Stowarzyszenia Sędziów Polskich IUSTITIA dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 16 września 2021 r., <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525810.pdf>, dostęp: 23.03.2022

Stenogram z posiedzenia Sejmu IX z 03.03.2022 r., http://orka2.sejm.gov.pl/StenoInter9.nsf/0/E91548C925FF00F5C12588000075D330/%-24File/50_b_ksiazka.pdf, dostęp: 23.03.2022.

Uwagi Biura Rzecznika Praw Obywatelskich do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815618/12815621/dokument525804.pdf>, s. 4, dostęp: 23.03.2022.

Uwagi Laboratorium Wolności Religijnej dot. projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12351306/12815612/12815615/dokument525989.pdf>, s. 1, dostęp: 23.03.2022.

Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2024, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/2851BC6F8739C593C12587F10042EF6E/%24File/2024.pdf>, dostęp: 23.03.2022.

Orzecznictwo

Wyrok TK z 14.07.2020 r., Kp 1/19, LEX nr 3028994.

Wyrok SA w Białymstoku z 14.11.2018 r., II AKa 175/18, LEX nr 2630446.

Wyrok SA w Gdańsku z 2.03.2017 r., II AKa 16/17, LEX nr 2310586.

Wyrok SA w Gdańsku z 31.05.2017 r., II AKa 135/17, LEX nr 2383357.

Wyrok SA w Katowicach z 14.09.2017 r., II AKa 304/17, LEX nr 2414620.

Wyrok SA w Katowicach z 26.10.2018 r., II AKa 295/18, LEX nr 2664736.

Wyrok SA w Katowicach z 13.02.2019 r., II AKa 10/19, LEX nr 2637251.

Wyrok SA w Krakowie z 28.06.2016 r., II AKa 232/15, LEX nr 2079200.

Wyrok SA w Krakowie z 30.12.2018 r., II AKa 170/18, LEX nr 2707536.

Wyrok SA w Lublinie z 7.03.2017 r., II AKa 14/17, LEX nr 2279552.

Wyrok SA w Łodzi z 7.12.2016 r., II AKa 157/16, LEX nr 2278236.

Wyrok SA w Poznaniu z 25.11.2014 r., II AKa 198/14, LEX nr 1602965.

Wyrok SA w Warszawie z 17.10.2017 r., II AKa 191/17, LEX nr 2414657.

Wyrok SA we Wrocławiu z 16.06.2016 r., II AKa 139/16, LEX nr 2073872.

Wyrok SA we Wrocławiu z 13.06.2018 r., II AKa 126/18, LEX nr 2522795.

